י | ארסמה | סינית | יוסן | שאם | מרי | אריים

הולכות רחוק

נערות אריתראיות מספרות על המסע שלהן מאפריקה לישראל

הולכות רחוק

נערות אריתראיות מספרות על המסע שלהן מאפריקה לישראל

עורכת הספר: אסנת וינקלר-רפופורט
איורים: עובדיה בנישו, שאטרסטוק
עיצוב גרפי: גיא עמיאל

הוצאת בית הספר ביאליק רוגוזין, תל אביב
© כל הזכויות שמורות 2021

תוכן עניינים

הקדמה	7
ו׳	8-17
ארסמה	18-33
סינית	34-45
יוסן	46-53
שאם	54-59
מרי	60-63
אריים	64-67
אחרית דבר	71-75

הקדמה

ספר זה הוא פרי כתיבתן של נערות אריתריאיות, תלמידות תיכון ביאליק-רוגוזין בתל אביב, שבילדותן עשו את המסע הארוך והמסוכן מאריתריאה לישראל עם אמהותיהן. האמהות הובילו את המסע, לרוב עם כמה מילדיהן, כשאת הקטנים ביותר נשאו על גבן, תוך התמודדות עם החלטות קשות בנסיון להביא את כולם לחוף מבטחים. המטרה היתה להגיע לישראל כדי להתאחד עם בעליהן שברחו מאריתריאה כמה שנים קודם לכן, ושילמו כסף רב עבור מסע האמהות והבנות.

התלמידות כתבו את הזיכרונות בסדנת כתיבה שכללה שבעה מפגשים, וכתיבתן מוקדשת לאמהות החזקות והאמיצות שהצליחו לעשות את המסע הארוך ופעלו בתושייה כדי להגן על ילדיהן בסביבה עוינת ובדרך רבת סכנות.

לעתים הסיפורים קטועים, לעתים הזמנים משובשים והמקומות לא ברורים או לא מדויקים, אך כל אחת מהכותבות כתבה את הנרטיב שלה על המסע שלה בקולה האותנטי ומנקודת מבטה. כמה מהן גם פיתחו כתיבה רפלקטיבית של נערות בוגרות, כתיבה המתבוננות בילדות שהיו בעת המסע. העדויות חזקות וקשות, מתוארים בהן אכזריות, רוע לב וקשיים רבים, אך גם רגעי צחוק, שמחה ומשחק, כמו שרק ילדים יודעים לעשות.

קמפוס ביאליק רוגוזין בדרום תל אביב הוא מוסד ייחודי בישראל בגלל אוכלוסיית תלמידיו, שבאה מכל קצוות תבל. התלמידים הם ילדיהם של פליטים, מבקשי מקלט ומהגרי עבודה.

ו׳

"פחדתי למות אבל רציתי להישאר עם אמא"

באריתריאה הייתי אדם שמח, לא היה חסר לי כלום מלבד אבא[1]. אמא תמיד אמרה לנו שאבא יחזור ואני האמנתי לה. בחיים לא חשבתי שאנחנו אלה שנלך אליו.

המסע שלי התחיל כששמעתי את אמא מדברת בבכי עם אבא בטלפון באמצע הלילה. שמעתי אותה אומרת לו שהיא רוצה לצאת מאריתריאה. הוא כמובן התנגד בהתחלה, אבל לאחר כמה שיחות, הוא הסכים בתנאי שתצא לדרך לבד ושאני ואחי נישאר באריתריאה. הוא לא רצה לסכן גם אותנו, כי הוא ידע שהדרך מסוכנת ופחד שיקרה אסון לכולנו.

אמא התנגדה. לכן הם סיכמו באחד הלילות שאחי דניאל יצטרף אליה

---

1 גברים אריתראים ברחו לישראל מספר שנים לפני בריחת האמהות והילדים בגלל הגיוס הצבאי הבלתי מוגבל בזמן.

ואילו אני אשאר עם דודה או סבתא באריתריאה. כששמעתי את זה בכיתי. אמי לא ידעה כלל ששמעתי את השיחה הזו, כי היא חשבה שאני ישנה. אחרי אותו לילה אמי שינתה את התנהגותה כלפי - היא נעשתה מאוד רגשנית, חיבקה אותי בכל הזדמנות ודיברה אתי.

לקראת המסע של אמי ואחי ערכנו קניות. אמא קנתה גם לי הרבה דברים וטלפון כדי שתוכל להתקשר אלי. לאחר מכן אמא הודיעה לסבתא שהיא משאירה אותי איתה או עם אחת הדודות. סבתי התנגדה. היא אמרה שאני ילדה מפונקת וקשה, שאף אחד לא יסתדר איתי, לכן או שתיקח אותי איתה או שתוותר על המסע. לאחר מכן אמי פחדה עוד יותר להשאיר אותי מאחור.

אני זוכרת היטב את הבוקר שבו קמנו ואמי פשוט הודיעה: "אנחנו יוצאים היום". לא הבנתי לאן, מפני שהייתי בטוחה שאשאר לבד באריתריאה. הרגשתי אושר, בלבול ופחד. רגשות מעורבים. דודות שלי שהיו בביתנו ארזו את בגדיי ויצאנו לדרך.

הגענו לסודן, לבירה חרטום, לדירה שבה גרו כבר אשתו של דודי עם שני ילדיה. גרנו שם חודש. כשנכנסנו לסודן, אבי התקשר לדירה ואשתו של הדוד סיפרה לו שגם אני יצאתי עם אמא. כך גילה אבי שגם אני עזבתי את אריתריאה. החיים בחרטום היו טובים. נהנתי להיות עם בני הדודים שלי, אכלנו מאכלים טעימים שלא הכרנו, ביקרנו משפחות אריתריאיות אחרות שגרו בבירה.

אולם לאחר חודש עברנו למקום אחר שנקרא שגרב. זה היה סוג של מתקן לפליטים, רק אריתראים היו שם, מקום מכוער ומאובק, עם בתים מוזרים, ללא בנייני מגורים. גרנו שם אצל מבריח, קרוב משפחה של אמי,

שהיה אמור להבריח אותנו לישראל. יחד אתנו גרו במקום דודים ובני דודים שלי. הכרתי כמעט את כולם.

למרות התנאים הקשים, נהניתי בשגרב. יצאתי למסעדות עם הדודים ושיחקתי עם בני הדודים, אבל אחרי שבוע לערך הודיע לנו המבריח שאנחנו יוצאים לדרך בחשאי, באמצע הלילה. כדי לא לעורר חשד, הוא ביקש מאיתנו להתפצל לזוגות או קבוצות קטנטנות כדי להיראות כמו אנשים רגילים שסתם מסתובבים במקום. אני הצטרפתי לדודי. נכנסנו למסעדה והזמנו קולה. חלק מהאנשים שהצרפו אלינו לבריחה נכנסו למסעדה אחרינו. לאחר כמה דקות יצאנו משם וכולנו נפגשנו במקום מבודד, רחוק וחשוך מאוד.

שמענו כלב נובח. כולנו רצנו בשקט, בלי לדבר, כדי שהבעלים של הכלב לא יתפוס אותנו. למזלנו לא נתפסנו. לאחר כמה זמן הצטרפנו לקבוצה אחרת של אנשים שאף פעם לא ראינו ולא היו איתנו מתחילת המסע. היה להם קוד לבוש - כולם לבשו ג'קט שחור, כפפות שחורות, כובע גרב שחור. קינאתי בכפפות שלהם.

הגענו למדבר. הבדואים הסיעו אותנו לאיזשהו מקום. באמצע הדרך ירדנו מהמכוניות והמשכנו ללכת ברגל בחול טובעני ועמוק. הרגליים שלי שקעו עמוק בחול והתקשיתי ללכת. היינו צמאים מאוד. הבדואים נתנו לנו לשתות מים בג'ריקן שחור. למים היה ריח חזק של נפט. זה היה דוחה ואני פשוט לא הפסקתי להקיא. רובנו הקאנו.

שכבנו על החול וישנו קצת עד שמכונית אחת הגיעה למקום. כשעלינו למכונית הנהגים דרשו מאיתנו לתת להם את כל החפצים שלנו - כסף, טלפון, ניירות. הם איימו עלינו שאם ימצאו אצלנו חפץ אחד מאלה הם

יהרגו אותנו. דוד שלי החביא את הטלפון של אמא ולא נתן להם אותו.

בצוארון שלי אמא החביאה את מספר הטלפון של אבא וכסף. בתחילת המסע היא עשתה בצוארון קרע, השחילה לתוכו את הפתק והכסף ותפרה מחדש. פחדתי שהבדואים ימצאו את זה ויהרגו אותי. בכיתי ואמרתי לאמא להוציא את זה, אבל היא אמרה שלא יבדקו אותי כי אני ילדה. לא הייתי רגועה, לכן אמא הוציאה את הכסף ונתנה להם אך השאירה בצוארון את הפתק. כל הנסיעה חשבתי רק על הפתק שמוחבא אצלי בצוארון.

עצרנו ביער ליד מים. האריתראים הכינו געט (אוכל אריתראי). אכלנו וישנו קצת. הבדואים הזהירו אותנו לא לעשות רעש כי יש תנינים באזור. לא הצלחתי להרדם מרוב פחד. פחדתי מהכל. בלילה הביאו למקום ספינה אמרו לנו לעלות עליה מהר. כל הנשים היו בסיפון העליון והגברים והילדים היו בתוך הספינה. היה לי קר מאוד למרות שהייתי מכוסה בשמיכה. מים חדרו לספינה כל הזמן. אני לא יודעת איך הנשים שהיו בסיפון העליון שרדו את הלילה הזה עם הקור והמים, כי להן לא היו לא שמיכות ולא מעילים שיחממו אותן.

כשהגענו ליעד הבדואים צעקו לנו "אנזל אנזל" (רד! רד!) ודחפו את כולם מהספינה. הייתי בין האחרונים שירדו בגלל שחיפשתי את אמא. מישהי אמרה לי שאמא כבר ירדה. כשניסיתי לרדת איתה מהספינה, אחד מהבדואים פשוט דחף אותנו לים שתינו טבענו. אני זוכרת שפקחתי את עיני והמים היו מלוכלכים מאוד.

פתאום התעוררתי על הגב של מישהו, קפואה מקור. לבשתי ג'קט גדול והייתי רטובה עד לשד עצמותיי. לאף אחד לא היו בגדים יבשים להחלפה,

אז פשוט הרימו אותי עם הבגדים הרטובים והקרים והעבירו אותי מאחד לשני עד שהגעתי למכונית מאוד קטנה, שם פגשתי את אמא. לתוך המכונית הקטנה דחסו מלא אנשים, כיסו אותנו במין יריעת פלסטיק ומעלינו דחסו עוד שכבה של אנשים, שישבו לנו על הראש. היה מחניק וצפוף. לא היה לנו אוויר. אחד האנשים ניסה לקרוע פתח בפלסטיק כדי שנוכל לנשום קצת.

בתוך כל החושך והמחנק מתחת לפלסטיק אנשים צרחו ובכו. לידי היו מלא ראשים של אנשים אבל לא הצלחתי לראות כלום. התחלתי לשרוט את האנשים שהיו לידי כדי שיזוזו ממני. בגלל הצעקות שלנו הבדואים עצרו את המכונית והתחילו להרביץ לנו מלמעלה. אני לא קיבלתי מכה, למזלי, אך אמא שלי קיבלה מכה בראש עם חפץ מברזל והיא שתקה. בלחש היא אמרה שהיום יום ההולדת של דניאל אחי, ה-3 במרץ. בחיים לא אשכח את היום הזה, כי הוא היה היום הקשה ביותר בכל המסע. אח שלי המשיך לצעוק, מכיוון שאישה מלאה ישבה עליו עם הילד שלה. אחי צעק שהוא יהרוג אותה.

בבוקר עצרו הבדואים להפסקה באיזשהו מקום וכולנו יצאנו מהמכונית. ישבנו בחול. אמא שלי הייתה במצב קשה בגלל המכה שקיבלה. היא שכבה על החול ולא רצתה קפה או תה שהבדואים הציעו לנו. לאחר כמה זמן שוב אמרו לנו לעלות למכונית כדי להמשיך בדרך. אמא אמרה לנהגים שאנחנו רוצים לשבת מקדימה, למרות שבתחילת המסע הזהירו אותנו לא לעלות מקדימה עם הבדואים מפני שהם אונסים נשים. אבל אמא כבר היתה לגמרי מיואשת. כשהתיישבנו מקדימה הנהג שלנו יצא מהמכונית להביא משהו. בזמן שהוא יצא הגיע בדואי אחר וניסה להיכנס לאוטו בחיוך. למזלנו הנהג הראשון חזר ורב עם הבדואי השני. פחדנו

מאוד, אמי אני ואחי. כמה בדואים הפרידו בין שני הנהגים.

הנהג הנחמד עלה והתחיל לנסוע. הוא הסתכל עלינו ונתן לנו לשתות מים עם הרבה מאוד סוכר. שבענו מהמים והסוכר כאילו אכלנו אוכל נורמלי.

לאחר כמה זמן שוב עצרנו להפסקה במקום כלשהו. נפגשנו שם עם אנשים שרק את חלקם הכרנו. את הסוכר שהבדואי נתן לנו חילקנו לדוד שלי ולכמה מהחברים שהכרנו בתחילת המסע. הבדואים נתנו לנו עוד אוכל - לחם שטוח מוזר עם גבינה מלוחה מאוד. חלק מהבדואים היו מאוד נחמדים לילדים ואחד מהם נתן לי באמצע הלילה ביצה קשה, תמרים ומים. חלקתי עם אחי את המזון ואכלנו ביחד.

לאחר עוד כמה חילופים בין משאיות למכוניות והליכות ארוכות ברגל, הגענו לסיני, שם קיבלו אותנו יחסית טוב מאוד. הגענו למקום גדול עם חצר, האנשים שם הכינו לנו אורז טעים מאוד, היו שם שירותים יפים מאוד עם אמבטיה. התקלחנו וישנו. למחרת נתנו לי משחקים ושיחקתי בחצר עם אחי.

במקום הזה היתה אשה יפה מאוד שהבדואים התייחסו אליה יפה. אומרים שהיא היתה הזונה שלהם כבר כמה שנים בגלל שאף אחד לא שילם עבורה כדי שתיכנס לישראל.

בערב אמרו לנו שאנחנו יוצאים לדרך. נפרדנו מהרבה מהאנשים שיצאו איתנו למסע, כי מי שיצא לדרך היה רק מי שמשפחתו שילמה עבורו לבדואים. לחלק מהאנשים לא היה אף אחד שישלם לכן הם נשארו שם.

יצאנו לדרך לבד בלי הבדואים. היו שם הרים גבוהים והיינו צריכים לטפס עליהם. זה היה מאוד קשה. לאחר כמה זמן של הליכה ראינו חיילים, לא

ידענו אם הם חיילים מצרים או ישראלים. בתחילת המסע הזהירו אותנו מפני מפגש עם חיילים, לכן התפזרנו לכל עבר מרוב פחד. החיילים התחילו לירות. חלק מהאנשים היו מיואשים ואמרו: "אנחנו הולכים אליהם, לא משנה מה יקרה."

אני זוכרת שרק שני בנים פחדו והתחבאו מאחור. רציתי להישאר אתם כי פחדתי למות, אבל לא יכולתי להיפרד מאמא. החיילים אמרו לנו להרים ידיים ולהתקרב אליהם. הם בדקו כל אחד מאיתנו כדי לראות שאין לנו נשק. הם היו חיילים ישראלים. שני הבנים המפוחדים יצאו מהמחבוא והצטרפו אלינו. צחקנו עליהם.

החיילים לקחו אותנו למקום שהיו בו המון ציפורים. המיטות היו מלוכלכות מקקי של ציפורים. מקום מוזר. את האוכל הם חילקו לנו בלילה והיינו צריכים להישאר ערים אם רצינו לאכול. קיבלנו אוכל שפג תוקפו אבל לאף אחד לא היה אכפת, העיקר לאכול משהו.

למחרת לקחו אותנו באוטובוס לחולות[2]. היינו שם כשבוע. אני זוכרת שהיו שם מקלחות משותפות לנשים ולילדים. לא אהבתי את זה. אבל קיבלנו אוכל טעים, בדיקות רפואיות והילדים למדו עברית. השוטרים שם לא היו נחמדים, והנשים שהיו כבר ותיקות בחולות שלטו על חלוקת האוכל, השמפו וכו׳.

כשיצאנו מחולות ראיתי הרבה חיילים ישראלים. התלהבתי מהם, כי הם היו לבנים מאוד. הגענו לתל אביב לתחנה המרכזית. פחדתי מהמדרגות החשמליות.

כשיצאנו מהתחנה פחדתי מהמכוניות הרבות. בלוינסקי התקשרנו לאבא.

---

2 מתקן חולות נפתח בשנת 2013 קרוב לגבול מצרים במטרה לקלוט פליטים ומבקשי מקלט מצפון סודן ומאריתריאה. המתקן נסגר בשנת 2018 לפי החלטת הממשלה.

הוא שלח אנשים מהמשפחה לקחת אותנו למסעדה אחת והוא הגיע לשם אחרינו. אנשים מהמשפחה אמרו לי: "זה אבא שלך, לכי אליו." אני לא ממש הכרתי אותו ולא זיהיתי אותו. אבל כשהם אמרו לי שזה אבא רצתי אליו וחיבקתי אותו. וסוף סוף אכלנו אינג׳רה במסעדה.

ארסמה

"היום והלילה התחלפו מול עיניי ואנחנו המשכנו ללכת"

המסע שלי התחיל בלילה חשוך, בלי אורות או פנסים, חושך מוחלט. אמא שלי העירה אותי באמצע הלילה וביקשה ממני ללבוש בגדים חמים בזמן שהיא ארזה כמה בגדים והמון אוכל. אני, אחותי התינוקת ואמי יצאנו אל תחנת האוטובוס. כשעזבנו את הבית, השארנו מאחור את כל החפצים והרהיטים שלנו, לא חילקנו אותם לקרובי משפחה, כי אמי לא סיפרה לאיש, אפילו לא לקרובים ביותר, שאנחנו עוזבות את אריתריאה. עד היום אני לא יודעת מה קרה לחפצים ולרהיטים שהשארנו מאחור.

בחודשים שקדמו לעזיבה לא שמעתי את אמי מדברת על המסע או מתארגנת לקראתו. היא לא סיפרה לבני המשפחה, לא להוריה ולא להורים של אבא, כי היא ידעה שלא יתנו לה לצאת לדרך, מפני שבאותה

תקופה רבים ברחו מאריתריאה וכולם היו מודעים לדרך המסוכנת. לכן אמא סגרה את כל הפרטים רק עם אבא, כי הוא כבר הגיע לישראל שנתיים לפנינו והוא ידע לכוון אותנו ולהדריך אותנו מה לעשות.

המסע החל בלי התארגנות, פשוט קמנו בוקר אחד והלכנו לתחנת אוטובוס. אוטובוס הוריד אותנו בעיר באריתריאה קרובה לסודן, שם חיכה לנו איש זר, אריתראי מוסלמי שידע טגרינה. הוא דיבר עם אמי. אבי שילם לו כסף במטרה שיעביר אותנו מאריתריאה לסודן. אני אפילו לא זוכרת אם עצרנו לישון, פשוט הלכנו במין יער, כשאמי נשאה את אחותי בת השנתיים על גבה והחזיקה לי את היד.

הדרך לסודן לא היתה כל כך ארוכה בהשוואה לדרך הארוכה שעשינו במצרים. לקח לנו בערך שבוע-שבועיים להגיע לסודן ברגל. אני זוכרת שהיום והלילה התחלפו מול עיניי, לא ידעתי כמה שעות הלכנו, רק המשכנו ללכת כל הזמן. לאיש שליווה אותנו לסודן קראו עבדאללה. הוא תמיד שאל אותי אם אני עייפה ואם אני רוצה שהוא ירים אותי על גבו. אבל תמיד אמרתי לו לא, כי לא היתה לי בעיה ללכת ברגל, הייתי רגילה ללכת הרבה.

בחגים באריתריאה אני ואמי היינו הולכות לסבא וסבתא, שגרו בצד השני של העולם. זה היה כל כך רחוק שהיינו צריכות לצאת מוקדם בבוקר כדי שלא נשרף בשמש. אז ללכת לא הייתה הבעיה העיקרית שלי, אני יכולה ללכת שעות. הבעיה העיקרית שלי הייתה שלא ידעתי לאן אני הולכת. בדרך כלל אמי סיפרה לי לאן פנינו מועדות, אבל הפעם היא לא אמרה לי כלום. אני לא יודעת למה לא שאלתי אותה, אולי כי אני רגילה ללכת עם אמא שלי כל הזמן.

עכשיו כשאני נזכרת בזה אני מרגישה מוזר שאף פעם לא שאלתי אותה לאן אני הולכת, איפה אני נמצאת ומתי חוזרים הביתה. כילדה קטנה הייתי אמורה לשאול שאלות, אבל כל ההליכה הזו לסודן עם אמא היתה מצב נורמלי ורגיל עבורי.

אחד האירועים שאני הכי זוכרת בדרך לסודן היה שחיילים אריתראים כמעט תפסו אותנו. כמו כל יום הלכנו ביער, עבדאללה בראש ואנחנו אחריו. פתאום הוא אמר לנו לעצור כי שמע רעש של מכונית מתקרבת. בהתחלה לא שמענו כלום, אך לאחר כמה זמן גם אנחנו שמענו את הרעש. הוא אמר לנו - מהר להסתתר מאחורי עץ או לשכב על הארץ. זה היה אחד הרגעים הכי מפחידים במסע. הייתי לחוצה מאוד וראיתי שגם אמא שלי ממש לחוצה. זו היתה משאית גדולה עם חיילים אריתראים, שהתקרבה אלינו לאט לאט. המשאית עצרה, כמה חיילים ירדו ממנה, בדקו שאין אף אחד באזור, עלו בחזרה למשאית והמשיכו בדרכם.

אחרי שהחיילים נסעו שמחנו מאוד. הייתי ממש מאושרת לראות את אמא שלי שמחה. זה היה רגע מפחיד ומלחיץ, כי אם הם היו תופסים אותנו היו מחזירים אותנו ישר לכלא באריתריאה. באותה תקופה אריתראים רבים ברחו מהמדינה באזור הזה והחיילים הסתובבו שם כדי לתפוס את הבורחים.

לסודן הגענו בלילה. ראיתי את כל העיר מוארת בפנסים. אחד מהרגעים המשמחים ביותר בכל המסע הזה. בסודן כבר היו לנו בני משפחה. בני דודים שלי, שני אחים של אמא, חיו שם כבר שנה והיה להם הכל – בית ואוכל. נפרדנו מעבדאללה. הוא קיבל את הכסף שלו. הוא באמת היה בן אדם טוב, כי כל הדרך הוא דאג לי. היה לי קשה להיפרד ממנו.

אהבתי את החיים בסודן. כל היום הסתובבתי בחוץ, שיחקתי ואהבתי בעיקר ללכת לקולנוע. זה לא היה בית קולנוע אמיתי כמו בישראל, אלא מקום גדול עם מלא כסאות ומקרן גדול. התרגלתי מהר לתנאים שם, מצאתי חברים, הכרתי את השכונה. אפשר לומר שהסתדרנו שם. אולם היינו בסודן בערך שבועיים, לא הרבה, כי אבי סיכם במהירות עם מבריחים בדואים שיקחו אותנו למסע הגדול יותר, המסוכן יותר, המפחיד יותר, מסע מסכן חיים. בגלל זה אמא שלי לא סיפרה למשפחה שלה, כי הם בחיים לא היו נותנים לה לצאת למסע הזה.

בהתחלה גם אבי לא הסכים לכך. הוא הכיר מקרוב את הקשיים והסיכונים, כי הוא בעצמו עבר את המסע הזה. אבל אמי לא ויתרה והתעקשה. היא לא רצתה להמשיך לחיות באריתריאה והיא היתה מוכנה לסכן את חייה ואת חיי בנותיה כדי להבטיח לכולנו חיים טובים יותר.

ההבדל בין המסעות היה גדול. בדרך לסודן כלל לא התארגנו. הפעם התארגנו היטב - ארזנו אוכל רב, קנינו בגדים חמים, הצטיידנו בתיקים רבים. היינו מוכנים למסע, רק חיכינו שאבא יגיד לנו לצאת לדרך. דודי הצטרף אלינו למסע כדי לעזור לאמי ולנו בדרך הקשה. זה היה רעיון של אבא, והוא שילם לבדואים גם עבורו.

בדומה למסע בסודן גם למסע הזה יצאנו בלילה בחושך רק שעכשיו לא היינו לבד. התארגנו עם קבוצת אנשים גדולה בעלת מטרה אחת משותפת, לעבור את גבול סודן בשלום.

אולם היציאה מסודן לא הייתה קלה כמו שחשבנו. בניסיון הראשון שלנו נתפסנו על יד שוטרים סודנים. זה היה בלילה באמצע יער. היינו הרבה אנשים – נשים, גברים וילדים - שמנסים לעבור את הגבול בשקט. לפתע

הגיעה ניידת משטרה. אנשים שמעו את הסירנה של הניידת והתחילו לרוץ לכל עבר. לא היה כל כך לאן לרוץ כי היינו באמצע יער, רק עצים, בלי שביל או דרך. היה בלגן גדול – ילדים בכו מבהלה, אנשים סתם רצו ממקום למקום, נשים צרחו כי איבדו את ילדיהן בבלגן. אני לא זוכרת עם מי הייתי באותו הזמן. אני לא זוכרת אם הייתי עם אמי או דודי, אבל מה שאני הכי זוכרת זה שעמדתי באמצע בתוך כל הבלגן, וראיתי מולי רק אנשים רצים מצד לצד.

הגוף שלי קפא ולא הצלחתי לזוז. בסוף דודי ראה אותי, יצא מהמחבוא שלו בריצה וגרר אותי משם. בנס הצלחנו לברוח מהשוטרים. לא מצאנו את אמא שלי, היא ברחה לצד השני עם אחותי הקטנה. אני ודודי העברנו את הלילה ביער, ורק בבוקר כשעלה האור הצלחנו לחזור לבית שעזבנו, שם ראיתי את אמא שלי יושבת בסלון.

הייתי בהלם. לא הבנתי איך היא הצליחה להגיע לבית בלילה חשוך. היא אמרה לנו שאחרי שהצליחה לברוח מהשוטרים, היא חיפשה אותנו אבל לא מצאה אותנו, לכן היא פשוט חזרה הביתה לבד בחושך. עד היום אני לא מבינה איך היא הצליחה לזכור את הדרך הביתה בזמן שאנחנו לא הצלחנו לחזור הביתה כי היה חשוך. זה נראה לי בלתי אפשרי, כי אני זוכרת רק חושך.

שמחתי מאוד לראות את אמא שלי. זו היתה הפעם הראשונה בכל המסע הזה שנפרדתי ממנה לזמן ארוך. היא חיבקה אותי חזק, וסיפרה שלא הצליחה להירדם כל לילה מרוב דאגה כי חששה שהשוטרים תפסו אותנו.

למחרת התארגנו שוב ליציאה מסודן, אבל הפעם בקבוצה קטנה יותר. רבים העדיפו להישאר בסודן ולחכות עוד שבוע עד שהמצב ירגע. אנחנו,

לעומת זאת, העדפנו לא לבזבז את הזמן ויצאנו שוב לדרך למרות שעדיין הייתי קצת מפוחדת מהשוטרים, אבל הייתי עם אמא שלי וזה הרגיע אותי קצת.

היינו קבוצה קטנה של אריתראים, מאורגנים טוב, פעלנו לפי הסדר והצלחנו לצאת מסודן. מהנקודה הזו אני לא זוכרת לאן המשכנו, אני רק זוכרת שהגענו למקום עם הרבה אריתראים, מקום במדבר עם הרבה סלעים גדולים והרים. זו היתה מן שכונה קטנה. בישלנו שם אוכל וחילקנו לכולם. היינו עם כל התיקים שלנו אז לא חסר לנו אוכל, וכשנגמר הבדואים סיפקו לנו מזון. הבדואים ניהלו את המקום. כלומר הם קיבלו אריתראים חדשים וסידרו להם מקום במדבר. ישנו מתחת לסלעים הגדולים. זה לא היה כל כך נורא כי הסלעים היו ממש גדולים ואפשר היה לישון מתחת להם.

היינו כבר במצרים אבל לא באמת התחלנו את המסע לישראל. לפני היציאה מהמקום הצטרכנו לשלם לבדואים כדי שישחררו אותנו. אנשים שהמשפחות שלהם לא שילמו נשארו במקום. כל ערב הבדואים היו עושים רשימה של אנשים ששילמו את הכסף. כל מי ששילם שוחרר ויצא לדרך.

אנחנו נשארנו במקום הרבה זמן יחסית. כל הזמן הכרנו אנשים חדשים ונפרדנו מאנשים משוחררים. לקח לאבא שלי זמן לאסוף את כל הכסף שהבדואים דרשו עבורנו. זה היה סכום גדול והוא נאלץ לקחת הלוואות רבות מחבריו. בסופו של דבר הכסף הגיע וקיבלנו אישור לצאת משם. הבדואים חילקו אותנו לשתי קבוצות כי היו להם רק שני טנדרים.

בחלוקת הקבוצות הפרידו אותי מאמא. היא הייתה בקבוצה השנייה עם אחותי ואני ודודי היינו בקבוצה הראשונה. למעשה את כל המסע במצרים

עשיתי עם דודי ואת אמא פגשתי רק בערב כשעצרנו לנוח. כל ערב הייתי יורדת מהר מהמכונית ורצה לחבק אותה. בהתחלה היה לי קשה מאוד בלעדיה, אבל בסוף התרגלתי.

התנאים בטנדר לא היו טובים. ישבנו צפופים אחד על השני, היה לי ממש קשה לנשום. כל בוקר רצנו למכונית את המקום "הכי טוב" כדי שחס וחלילה לא ניפול מהמכונית באמצע נסיעה. היו מקרים שאנשים נפלו מהמכונית והבדואים לא עצרו את המכונית אלא המשיכו לנסוע כרגיל. גם אנשים חולים לא המשיכו בנסיעה, כי הבדואים לא הסכימו לזה. בנסיעה שלי זה לא קרה, אבל שמעתי על מקרים של אנשים חולים שהבדואים ירו בהם. נורא לשמוע על מקרים כאלה.

נסענו בימים ובערבים עצרנו לישון באמצע המדבר. המשכנו כך זמן רב. אני זוכרת שפעם אחת המכונית שלנו נתקעה בבוץ. הבדואים ביקשו מכולם לרדת מהאוטו כדי לדחוף אותו. כולם ירדו, גם דודי, רק לי אמרו להישאר. זה היה מפחיד. נשארתי שם לבד עם נהג בדואי. כולם דחפו את המכונית עד שהגלגלים השתחררו לאט לאט מהבוץ, אבל אז הנהג החל לנסוע ועזב את כולם באמצע המדבר. אני זוכרת שצרחתי ובכיתי והבדואי פשוט צחק עלי. לי. אני לא יודעת מה הוא חשב לעצמו באותו רגע, כנראה שהוא עשה זאת כדי לשעשע את עצמו. אני זוכרת את המבט המבוהל של האנשים, הם עמדו באמצע המדבר, הסתכלו עלי ולא הבינו למה הוא עזב אותם. כשסיים לצחוק הוא חזר אליהם ואסף אותם. אני המשכתי לבכות ולא הצלחתי להירגע. ברגעים האלה רק חשבתי שהבדואי הולך להרוג אותי ולזרוק אותי במדבר. בערב סיפרתי הכל לאמי, היא צחקה ואמרה לי: "למה בכית? אלוהים שומר עלייך."

במסע שלי לא הייתה לי חוויה טובה עם הבדואים, נפגענו מהם פעמים

רבות. בשבילי, הבדואים שפגשנו בדרך הם אנשים רעים, בלי לב, שמנצלים נשים וחולשה של אנשים. אני זוכרת שבתחילת המסע שלנו כשעצרנו לאכול, הבדואים לא מצאו את האוכל שלהם וכמובן שהאשימו אותנו, האריתראים, בגניבת מזונם. הם התעצבנו מאוד, התחילו לצעוק עלינו, להאשים אותנו ולאיים אלינו. אחד מהם הוציא את הנשק שלו והתחיל לירות לעברנו. התחבאנו מהר מאחורי הסלעים כדי לא להיפגע מהירי. בנוסף הם לקחו את כל התיקים שלנו ואת כל מה שהיה לנו – אוכל ובגדים – ושרפו הכל באש. מאותו רגע לא נשאר לנו כלום, לא אוכל ולא בגדים, הפכנו להיות תלויים בבדואים. בסוף הם מצאו את האוכל שלהם והמשיכו להתנהג כרגיל. הם אפילו לא ביקשו מאתנו סליחה. חצופים!

עוד מקרה שאני זוכרת מהבדואים זה שהם תקפו מינית את הנשים שהיו איתנו במסע. הם היו מעמידים את כל הנשים הצעירות, שהיו לבד במסע, בשורה מול כולם, כל בדואי היה מגיע, בוחר לו את האישה שנראתה לו הכי יפה ולוקח אותה. לא היה נעים לראות את זה. אז לא הבנתי למה הם לוקחים את הנשים, היום אני כן מבינה. אני זוכרת שהנשים ניסו להפוך את עצמן למכוערות. הן שפכו לעצמן חול על הפנים, חלק שיקרו ואמרו שיש להן בעל, הן עשו הכל כדי שהבדואים לא יבחרו בהן. אבל זה לא הציל אותן. הבדואים עדיין המשיכו להתעלל בהן. שמעתי סיפורים רבים על נשים שנאנסו במסע במצרים, חלקן נכנסו להריון מהאונס ונאלצו לעבור הפלה בארץ. אני זוכרת מקרים רבים שקרו לנו, אבל אני לא אספר עליהם עכשיו כי זה פשוט לא יגמר.

המסע במצרים לקח לנו זמן רב, בערך חודשיים, ולקח לנו לא מעט זמן להגיע לגדר הגבול בין מצרים לישראל. הבדואים השאירו אצלם הורים עם ילדים מפני שהם עצמם לא יכולים להתקרב לגבול ישראל. הם העדיפו

שנישאר איתם במדבר. את האנשים ללא הילדים הם הדריכו איך להגיע לגבול ואמרו להם שזה כבר לא באחריותם אם הם יצליחו לעבור את הגבול או לא.

אנחנו נשארנו יחד עם דודי במדבר, ממש כמה מטרים לפני הגדר. שאר אנשי הקבוצה שאין להם ילדים המשיכו ללכת לעבר הגדר. גדר הגבול היתה האזור הקשה ביותר למעבר. ראשית, צריך לטפס עליה והיא גבוהה מאוד. שנית, אם שוטרים תופסים אותך ישר מחזירים אותך לאריתריאה. וזה הדבר הכי קשה שיכול לקרות לאדם שעבר את כל המסע הארוך והקשה הזה רק כדי לחזור לנקודת ההתחלה. אני לא מאחלת את זה לאף אחד, אבל אני יודעת שקרו מקרים כאלה.

במקום שהשאירו אותנו היו רק אמהות וילדים ונשים בהריון. דודי היה הגבר היחיד במקום. הוא יכול היה להמשיך לגדר כי אין לו ילדים, אבל הוא העדיף להישאר איתנו. הוא לא יכל לעזוב אותנו. לא היו שם הרבה ילדים. היה בן אחד בגילי שקראו לו פסיקה, והוא היה החבר הכי טוב שלי. לא היה לנו כל כך במה לשחק חוץ מחול. אני זוכרת שרצנו כל הזמן בחול, עלינו על הר חול ומתגלגלים ממנו למטה. הייתה איתנו עוד ילדה אחת שקראו לה ד'. היא הייתה הרבה יותר קטנה מאיתנו. היום אנחנו לומדות באותו בית ספר והיא לומדת בכיתה ט'. היא הגיעה לישראל ביחד עם אמא שלה. גם את אמא שלה אני זוכרת טוב, לפעמים אני פוגשת אותה ברחוב ואומרת לה שלום.

הקושי הגדול שלי בכל המסע הזה היה הרעב. הייתי כל הזמן רעבה. כיוון שהבדואים שרפו לנו את כל האוכל, הינו מקבלים מהם ארוחה אחת ביום. אני זוכרת שהייתי מחכה לאוכל כאילו זה אלוהים. גם את אמא שלי שיגעתי עם האוכל. לא הייתי עייפה, לא פחדתי רוב הזמן, לא היה אכפת

לי לישון בחול, אבל עם הרעב היה לי קשה מאוד. הבטן שלי קרקרה כל הזמן ורק חשבתי על אוכל. מסכנים הילדים שהיו איתי, הייתי גומרת להם את כל האוכל.

אני זוכרת גם שראינו מטוסים שטסו מעלינו ואנחנו הסתרנו את כל הדברים שהיו בצבע אדום. עד היום אני לא מבינה למה עשינו את זה. אולי כי אדום זה צבע בולט. נשארנו הרבה זמן במקום הזה, וכל פעם הצטרפו אלינו עוד אמהות עם ילדים. לא היה הרבה מה לעשות, סתם העברנו שם, ליד הגדר, את הזמן באמצע המדבר. השאלה של הבדואים ושלנו הייתה איך עוברים את הגדר הישראלית בשלום. בשלב הזה אני באמת מאמינה שהבדואים דאגו לנו ולא עיכבו אותנו סתם. הם היו מודעים לסכנה שנשקפת באזור הגדר, לכן הם העדיפו שנשים וילדים יחכו עוד זמן בצד המצרי.

כל המסע במצרים לא דיברנו עם אבא שלי. השיחה האחרונה שלי עם אבא הייתה ביום האחרון שהיינו בסודן. אגיד את האמת, לא כל כך התגעגעתי לאבא כי לא הכרתי אותו כל כך טוב. גם שהוא היה באריתריאה הוא לא היה ממש בבית, אבל התגעגעתי מאוד לסבא וסבתא שלי.

בסופו של דבר הבדואים הבינו שהם חייבים לשחרר אותנו. הם הסבירו לדודי איך להגיע לגדר. באותו יום התארגנו לצאת לדרך. אני זוכרת שהייתי נורא לחוצה, פחדתי מאוד שלא נצליח לעבור את הגדר. לא כל הנשים היו מוכנות לצאת לגדר. הן העדיפו לחכות עוד, כי הן פחדו שיתפסו אותן שוטרים או שיירו בהן. הן בעיקר פחדו שהילדים שלהן יפגעו.

לא כל האריתראיות יצאו למסע לישראל עם הילדים שלהן. רבות השאירו

אותם עם סבא וסבתא שלהם, כי הן היו מודעות לסכנות שבדרך. הרוב חשבו שהילדים לא ישרדו את המסע. בניגוד לכל הנשים שהעדיפו להישאר עוד זמן במצרים, אמא שלי לא הייתה מוכנה לכך. היא שמחה שהבדואים נתנו לנו אישור לצאת, והיא החליטה שאנחנו נצא לגדר ואלוהים ישמור עלינו. הבדואים הסבירו לדודי איך להגיע לגדר ויצאנו לשם באותו לילה .

היינו רק שתי משפחות, אנחנו והמשפחה של הילד שהיה בגילי. דודי הלך בראש והוביל את כולנו. היה חשוך, לא היו פנסים, רק אור ירח חלש. אני זוכרת שהלכנו באזור עם הרבה גבעות, כל פעם עלינו וירדנו עד שהגענו לשטח של השוטרים. אני לא יודעת אם הם היו באמת שוטרים או חיילים. אני גם לא יודעת מאיפה הם היו. אני מניחה שהם היו מצרים כי היינו בשטח מצרי. כשהגענו לשם הלחץ עלה,

היינו צריכים להיות בשקט וללכת בשקט . אני זוכרת שראינו מן בית קטן באמצע השטח. הנחנו שזו תחנת משטרה. לכן הפסקנו ללכת והתחלנו לזחול כדי שלא יראו אותנו. זה באמת היה רגע מאוד מלחיץ ומפחיד.

לאחר שהצלחנו לעבור בשלום את תחנת המשטרה הגענו לגדר.
נעמדתי מול הגדר, הסתכלתי עליה מלמטה למעלה, היא לא היתה כל כך מפחידה כמו שחשבנו. לא נגענו בגדר כי פחדנו שהיא חשמלית וכל נגיעה בה תזעיק את השוטרים. עמדנו שם איזה שעה וחשבנו איך לעבור את הגדר. לאחר הרבה זמן שמנו לב שהגדר לא כל כך ארוכה. בסך הכל שני עמודים החזיקו אותה, ובסופה היתה ירידה קטנה ואחריה מעבר פתוח, בלי גדר או מכשול אחר. הופתענו מאוד. לא הבנו איך יכול להיות שהמעבר פתוח.

אני בטוחה שלא כל האריתראים עברו בדרך הזו, כי ממה ששמענו היו אריתראים שנאלצו לטפס על הגדר. לנו היה נס מאלוהים - לא היינו צריכים לטפס על הגדר ועברנו את הגבול מבלי להיתפס. באותו הלילה כבר לא פחדנו כי היינו בשטח ישראלי. עצרנו לישון מתחת לעץ ולמחרת קמנו בבוקר והמשכנו בדרך עד שהגענו לכביש. הכביש הישראלי היה סמל ההצלחה שלנו, הגענו ליעד שלנו. אם הצלחנו להגיע לכביש הישראלי, סימן שהמסע שלנו הסתיים ואוטו או משאית יגיעו מתישהו ויאספו אותנו. כל המסע לא ראינו בכלל כביש, או שהיינו בחול או ביער, וזה היה מעייף כי ידענו שאנחנו צריכים להמשיך ללכת הלאה.

אבל לראות את הכביש היה הרגע הכי משמח שלנו, זה אומר שסיימנו את המסע. אני זוכרת שאמא שלי שכבה על הכביש ונישקה אותו מרוב שמחה. כשראיתי את כולם שמחים הבנתי שהצלחנו ושהכל יהיה בסדר.

לא עבר זמן רב עד שמשאית גדולה התקרבה אלינו. צרחנו וניפנפנו בידיים כדי שתעצור. המשאית עצרה מולנו ומתוכה ירדו חיילים. הם דיברו איתנו באנגלית. היום אני חושבת שהם היו חיילי האו"ם, כי המדים שלהם היו שונים, לא כמו של חיילים ישראלים. החיילים נתנו לנו אוכל ומים, הם היו ממש נחמדים, הם חייכו אלי ועזרו לנו לעלות למשאית. במשך הנסיעה הסתכלתי בחלון לראות את המקום החדש. עצרנו הרבה פעמים בתחנות שונות כדי לקבל כל מיני אישורים. בסופו של דבר הגענו למתקן חולות.

מתקן חולות היה מן שכונה קטנה של אריתראים ונשים שחורות שדיברו באנגלית. אני לא יודעת מאין הגיעו. כשהגענו לחולות ישר הודענו לאבי שהגענו לישראל בשלום. הוא התרגש נורא ושמח שעברנו את זה. במתקן חולות העולם המודרני נפתח מולי. ראיתי דברים שלא הכרתי מעולם, כמו

מברשת שיניים, שמפו, מקלחות ועוד. אמי ודודי קיבלו ויזה - אישור כניסה לישראל. הנשים השחורות שדיברו באנגלית ניהלו את המקום. הן לא התייחסו אלינו הכי טוב, אך גם לא הכי גרוע, באמצע כזה. הן בעיקר צעקו הרבה. אני אישית נהניתי מאוד בחולות. שיחקתי כל הזמן עם הילדים, היה מלא אוכל והיה לנו חדר שינה. דברים שלא היו לנו באריתריאה.

אחרי כשבועיים בחולות העלו אותנו לאוטובוסים לתל אביב. האוטובוס עצר בתחנה המרכזית הישנה. ירדנו משם ולא ידעו לאן להמשיך. אבא לא ידע שהשתחרנו לכן הלך לעבודה שלו. חיכינו בתחנה מרכזית שעות.

עמדתי והסתכלתי על העולם הישראלי. התחנה המרכזית הייתה עמוסה בחנויות של בגדים ונעליים, אוכל ומשחקים. גם ראיתי המון אנשים לבנים. זה היה מוזר, כי הייתי רגילה לראות רק אנשים שחורים.

לאחר כמה שעות מישהו מהקהילה זיהה את אמא ולקח אותנו לבית של אבא. אבא לא היה בבית, אבל החברים שלו קיבלו אותנו מאוד יפה. כשאבא שלי חזר לא זיהיתי אותו, גם לא רצתי לחבק אותו כל כך מהר. לקח לי זמן רב להבין שזה באמת אבא שלי.

מנקודה זו החיים שלנו בישראל התחילו. התחלתי ללמוד בבית ספר בצפון תל אביב, אמי התחילה לעבוד ואחותי הקטנה הלכה לגן אריה. אני לא זוכרת שהיה לי קושי מיוחד כשהגעתי לישראל. למדתי מהר את השפה. לא היה לי קשה לדבר עברית. כאילו כבר ידעתי לדבר עברית לפני שהגעתי. תוך זמן קצר התחלתי ללוות את אבא ואמא לכל מיני מקומות כדי לתרגם להם את העברית. אבל התקשתי ללמוד לקרוא ולכתוב בעברית. זה היה באמת קשה.

ההורים שלי בעיקר סבלו. היה להם קשה עם השפה והיה להם מאוד קשה

להשתלב בחברה הישראלית. אני השתלבתי מהר. הכרתי חברים רבים וקיבלתי עזרה בבית הספר בכל מה שהייתי צריכה. היום אני בת 19, לומדת בבית ספר ביאליק רוגוזין. אני כבר בכיתה י"ב ועוד מעט אסיים 12 שנות לימוד עם תעודת בגרות. מבחינתי זו הצלחה.

המסע הוא חלק מהחיים שלי, עברתי אותו בעצמי, לא רק הורי עברו אותו, ואני גאה מאוד בי ובאמי שעברנו יחד את המסע הזה. אני מודה לאמא שלי שבגללה אני חיה חיים יותר טובים בישראל. אמא שלי היא מודל לחיקוי עבורי. אני מעריצה את האומץ שלה ואת העובדה שהיא אף פעם לא מוותרת.

אני רואה שישראל עשתה טוב לאמא שלי, ישראל שינתה את צורת המחשבה שלה ואת ההסתכלות שלה על העולם. חל בה שינוי. היא עומדת מול אבא שלי ומביעה את דעתה בלי פחד או חשש. אם הוא טועה, היא אומרת לו שהוא טועה. פעם היא לא הייתה מעיזה לומר זאת. היום אנחנו כבר משפחה גדולה שחיה בשלווה למרות כל הקושי בישראל.

סינית משה

"העיניים של הצבועים נצצו בחושך"

לרוב אני והאחים שלי היינו עם אמא. אבא בקושי היה איתנו[1]. הוא היה מבקר אותנו פעם בכמה שנים לביקורים קצרים. הכי הרבה זמן שהוא נשאר היה שבוע. אני לא זוכרת בדיוק מה קרה לנו כשאבא לא היה. אני זוכרת רק רגעים שאבא היה נוכח בהם. כשאבא חזר זה היה כאילו האושר חזר הביתה, תמיד הביא איתו אושר, כמו משב רוח מפתיע שנעלם מהר. כל המשפחה חיכתה לבואו של אבא, כמו שבקיץ מחכים לרוח מרעננת שתכה בפנים. אחרי כל ביקור, היינו מחכים בציפייה לפגישה הבאה שלנו אתו.

כשאבא היה בא הביתה, הוא היה מחבק אותנו ומביא לנו כמות גדולה של מצרכי מזון כדי שאמא תוכל להכין לנו אוכל טוב. אבא ניסה בכל דרך

1 גברים ארתיראים בני 18-50 מגוייסים לצבא לתקופה בלתי מוגבלת בזמן. השירות הצבאי מרוחק מבית המשפחה ורק לעיתים רחוקות מאפשר להם הצבא ביקור משפחתי לפרק זמן קצר מאוד. ארגוני זכויות אדם בעולם מותחים ביקורת חריפה על השלטון באריתריאה בטענה ששירות צבאי ללא הגבלת זמן הופכת את הגברים לעבדים לכל דבר ועניין.

אפשרית לעזור לאמא. אני זוכרת ימים שלמים שהיינו מחכות לו ליד דלת החצר שלנו, ופעמים רבות חזרנו הביתה מאוכזבות.

אולי זה ישמע מוזר ולא הגיוני, אבל כמעט תמיד כמה ימים לפני בואו הרגשתי שהוא עומד לחזור ונהגתי לומר לאמי "שהיום אבא יבוא." זה קרה כל כך הרבה פעמים – ההרגשה המוקדמת הזו שלי – שאימי תלתה תקוות רבות בתחושותיי ושאלה אותי בכל פעם מחדש אם היום הוא יחזור הביתה.

בביקורים הקצרים של אבא, נהגנו לשבת בחצר הבית עם השכנה ואמא הכינה בונה, קפה שחור שבאריתריאה מכינים בדרך שונה מעט מאופן ההכנה בארץ. אמא ואבא היו מדברים וצוחקים, אני ואחי ישבנו על רגליו של אבא, מחבקים אותו, צמודים אליו כדי שלא יעלם לנו פתאום. כי לרוב בבוקר שאחרי הביקור הוא היה נעלם כאילו האדמה בלעה אותו. אי אפשר היה לתאר ולהסתיר את האכזבה שלנו מההיעלמות שלו. אולי אבא לא רצה לראות את האכזבה שלנו ולכן הלך מוקדם מבלי להיפרד מאיתנו. אבל אנחנו העדפנו להיפרד ממנו כמו שצריך במקום שילך בלי להגיד כלום, כי לפעמים חשבתי שהביקורים שלו היו רק חלומות שחלמתי.

בזמן שאני ואחי תמיד ישבנו על הרגליים של אבא, אחותי הקטנה תמיד ישבה על הרצפה, אדישה לחלוטין וקרה כמו קרח. אחותי היתה טיפוס שאף אחד לא רצה לפגוש כי היא פגעה בכל אחד בשכונה. ההורים שלי לא ידעו מה לעשות איתה. כשאבי היה בא הביתה, היא היתה שואלת אותו "למה באת?". אבא, שממש לא חיבב אותה, אמר לה "תגדלי כמו ילדה ותתנהגי כמו ילדה." אחותי התעלמה מדבריו והמשיכה להתנהג לא יפה כרגיל. בשכונה שלנו היא נחשבה לשטן ואני למלאך.

אפילו שהיתה רעה אהבתי את אחותי הקטנה. היום אני מבינה שהיא לא היתה שטן, אלא פשוט ילדה קטנה שנמאס לה מהנטישות החוזרות ונשנות של אבא. אני מבינה שהיא ניסתה לפגוע בסביבתה כדי לא להיפגע בעצמה.

בביקור האחרון של אבי בבית ראיתי שלאמא יש דמעות בעיניים, אבל היא המשיכה לדבר כרגיל כדי שלא נשים לב. למחרת אבא שוב נעלם. חשבנו שהוא חזר לצבא, אבל הוא בעצם עזב את אריתראיה. אני ואחיי הבנו שהוא בסכנה אחרי כמה חודשים, כאשר בדואים התקשרו לאמא ודרשו ממנה סכום כסף מאוד מכובד. אחד הבדואים איים עליה ואמר לה: "עכשיו בעלך חופר קבר לראש שלו, אם לא תשלחי לנו את הכסף תוך כמה ימים. אנחנו נוציא מהגוף שלו את האיברים שלו ונמכור מה שצריך. את מה שישאר ממנו נשלח לך." אמא שלי באותו הזמן הייתה בהריון מתקדם, כמעט כבר לא קמה מהמיטה, והשכנה שלנו טיפלה בה. כשאמא שמעה את האיומים של הבדואים, היא השתגעה והתחילה לצעוק ולבכות. היא ביקשה ממישהו שיתקשרו למשפחה של אבא ושהם ישלמו לבדואים מהר.

כולנו התחלנו לבכות בגלל אמא. לא הבנו למה אנחנו בוכים, אבל נבהלנו מהתגובה של אמא. בכינו עד שנרדמנו. כשהגענו לארץ גיליתי שאחותו של אבי שילמה את הכסף לבדואים. מיד אחרי שאבי נכנס לישראל הוא התקשר הביתה וביקש שיקראו לאחי החדש, התינוק שנולד אחרי המקרה הזה, "שלום", כי זו המילה הראשונה שהוא שמע בישראל והוא הבין שמשמעותה טובה, שלום זה משהו טוב.

בזמן שאבא היה בישראל המצב שלנו באריתראיה הלך והידרדר. אנשים עקבו אחרי אמא, אנשים נכנסו אלינו הביתה ושאלו על מיני שאלות. לכן

אבי ביקש מאמי לצאת משם או לשמור על פרופיל נמוך כדי שלא יכניסו אותה לכלא. החלפנו הרבה פעמים בתים, אבל אנשים ידעו תמיד לאן עברנו. לאמא נמאס מהמצב הזה והיא החליטה לברוח מאריתראיה, אבל היא התלבטה את מי מילדיה לקחת איתה למסע. בהתחלה היא רצתה לקחת את האחי הקטן כדי שלא יתגעגע אליה. אני חושבת שהיא גם פחדה שישכח אותה כי הוא היה ממש קטן. בסוף היא החליטה להשאיר אותו, כי היא פחדה שהוא לא ישרוד את המסע.

לבסוף כל המשפחה הגיעה למסקנה שתיקח רק אותי, כי אם הייתי נשארת בלעדיה הייתי נחנקת למוות מרוב געגועים. המשפחה הסכימה לשמור על כל האחים, אבל לא עלי כי הם פחדו שאמות להם בידיים והם לא היו מוכנים להיות אחראים למותי. הם היו בטוחים שאמות אם אמי תעזוב אותי.

אמי קיבלה החלטה לקחת אותי ואמרה לי שאנחנו עוזבות. חשבתי שניסע באוטובוס ונחזור הביתה אחרי כמה שבועות. מספר שבועות לפני העזיבה ארזנו בגדים וחפצים נוספים. אני זוכרת שכל אחד מאחיי ביקש מאמא שתיקח אותו ותשאיר את השאר, כי כולנו רצינו לראות את אבא. כדי להרגיע את הרוחות אמא אמרה להם, בסדר, אקח גם אתכם, וכולם קפצו משמחה והתחילו לארוז את בגדיהם בשקיות. גם אני האמנתי ל"בסדר" של אמא. באותה התקופה ראינו סדרות טורקיות, ובלילות לפני השינה דיברנו המראה של אבא. היינו בטוחים שהוא נעשה אדם לבן עם שיער חלק כמו השחקנים שראינו בטלוויזיה, ממש הערצנו אנשים לבנים ורצינו להיות כמו השחקנים הטורקים בטלוויזיה.

בהמשך אמא כבר התחרטה והחליטה לא לצאת למסע בגלל שלא הצליחה לבחור את מי מילדיה לקחת איתה ואת מי להשאיר באריתריאה.

איכשהו הממשלה ידעה על הרצון של אמי לעזוב. היא חשדה שאחד השכנים הפיץ את השמועה וכך המידע הגיע לממשלה. אני זוכרת את היום, כי היתה נסערת מאוד. היא ארזה מחדש את הבגדים ודיברה עם אבא שלי. הוא הבין את המצב וארגן לה אנשים שיוציאו אותנו – אמי ואני - מאריתריאה כמה שיותר מהר. אבא הסביר לה שאיש הקשר יתקשר אלינו ויגיד לנו מתי בדיוק לצאת ופירט מה הוא ילבש.

הבעיה היתה שהממשלה האזינה לשיחה של הוריי והם ארגנו איש משלהם שנראה בדיוק כפי שפירט אבי. אנשים מהממשלה התקשרו לאמא ואמרו לה מתי נצא לדרך. אמא לא חשדה בכלום, אך אחרי כמה ימים היא התקשרה לאבא וסיפרה לו מה נאמר לה. אבא לא הבין על מה היא מדברת, כי איש הקשר שלו טרם יצר קשר עם אמא. אמי הבינה שזו מלכודת ונבהלה מאוד. אבא אמר לה לקחת אותי ולברוח כמה שיותר מהר. שתינו עברנו לעיר אחרת שקוראים לה קרן. חיפשנו בית מלון שיאפשר לנו ללון בו בלי פספורט. זה היה סיכון גדול והיינו בבית המלון הזה רק יומיים. אחרי יומים אבי התקשר לאמי ואמר לה לחזור עכשיו לעיר שלנו, טסניה/ גשברקה, כי בלילה אנחנו נעזוב. חזרנו הביתה

והתחלנו להתארגן למסע - בקבוק מים, תיק עם מעט בגדים. אמא הלבישה אותי יפה, ואחיי מיד שאלו אותה לאן אנחנו הולכות. אמא אמרה: "אנחנו לא הולכות לשום מקום", אבל אחיי לא הרפו ושאלו אותה למה אני לבושה כל כך יפה אם אני לא הולכת לשום מקום. אמא אמרה להם שאני בסך הכל הולכת לשכנה לתת לה מי דגים (מים קדושים) "ובדרך היא תקנה לכם סוכריות."

האמת שגם אני חשבתי שאני בדרך לשכנה, כי היה לי בקבוק מים ביד, אבל אמא ליוותה אתי לדלת ובחוץ אמרה לי לחכות לה בסוף הרחוב

שלנו. אחרי כמה זמן ראיתי את אמא מתקרבת אלי במהירות. היא הובילה אותי במהירות לכנסייה, שם התפללנו בזריזות, והמשכנו הלאה. שאלתי אותה לאן אנחנו הולכות ומה עם השכנה והמים הקדושים, אבל אמא אמרה שהכל בסדר ושאנחנו רק צריכות למהר. במבט לאחור לאותו לילה, הייתי רוצה לחבק את האחים שלי ולהיפרד מהם כמו שצריך, כי עד היום אני מתחרטת שלא הבנתי מה קרה שם בדיוק.

המשכנו ללכת עד שפגשנו איש לבוש בג'לבייה. הוא דיבר עם אמא והוביל אותנו לאוהל שנראה כמו בית. נכנסנו פנימה. היו שם ארבעה אנשים, ביניהם אשה אחת. אמי ישר התיישבה ליד האשה. הייתי אז חולה בשפעת והשתעלתי הרבה. כולם הביטו בי בחשש. לא הבנתי למה. חשבתי שעשיתי משהו לא בסדר.

אמא התקרבה אלי כאילו היא מנקה משהו מהפנים שלי ולחשה לי לא להשתעל. הנהנתי בראשי כן. בזמן שהתבוננתי בתמונות שהיו בבית תוך שאני מתאפקת לא להשתעל, איש אחד הגיע לקח הצידה את השותף שלו והם דיברו בניהם. אחר כך אחד מהם אמר לנו שאנחנו צריכים ללכת מהר ולנסות לא לעשות רעש. הגבר הראשון לקח איתו שני גברים והם הלכו. אני הרגשתי נמרצת ורציתי גם לצאת לדרך. אחרי כמה דקות הגבר השני לקח אותי, את אמא שלי ואת האישה מהאוהל.

בלילה כשיצאנו היה ממש חושך, כשהלכנו בסתר הרגשתי שאנחנו עושים משהו לא בסדר. הגענו למקום מאוד ירוק עם דשא ועצים, מקום שאפשר להסתתר בו. כשהתקרבנו לשם פגשנו את הקבוצה הראשונה, שעזבה לפנינו. כנראה שפיצלו אתנו לקבוצות נפרדות כדי לא לעורר חשד. משם המשכנו ללכת כל הקבוצה הגדולה ביחד.

ממקום מאוד ירוק הגענו למישור מאוד יבש עם הר אחד גבוה. את ההר הזה אני בחיים לא אשכח, את הייאוש שהרגשתי בגלל ההר. רוב האנשים קוראים להר הזה "נג'יס גובו" (בעברית: ההר המניאק). הלכנו במשך זמן רב. הסתכלתי אחורה על מנת לראות כמה התקדמנו, אבל עדיין ראיתי את ההר לידי. המשכנו ללכת עוד ועוד, אבל ההר עדיין היה שם. כבר לא היה לי כוח להמשיך, אבל המשכתי ללכת. אחרי שהלכנו הרבה מאוד זמן, הייתי בטוחה שכבר לא נראה את ההר. לצערי, ההר עדיין היה שם ואני עדיין הייתי מתחתיו כמו בהתחלה.

זה שיגע אותי. התחלתי לחשוב שאולי מישהו מושך אותנו אחורה. החלטתי להסתכל לאחור בזמן ההליכה כדי לראות אם אנחנו זזים בכלל. רציתי לראות את האיש הזה שמחזיר אותנו אחורה כל פעם. כמובן שלא היה שם אף אחד. היו לי כבר דמעות בעיניים מרוב יאוש. האיש שהוביל את הדרך אמר לי שעוד מעט מגיעים. לחשתי לאמא שאני עייפה, והאיש שהיה מאחורינו שמע זאת והרים אותי על צווארו. אמי הודתה לו. נמנמתי קצת עד ששמעתי נפילה חזקה. לקח לי זמן להבין שזאת אמא שלי שנפלה, ושזאת הייתה הצעקה שלה. שמעתי את האיש אומר לנו להרגע, וראיתי שהוציא שני סכינים מהג'לבייה שלו. גם הגבר השני הוציא שני סכינים. אחד מהם אמר לנו להיות בשקט, כי יש סביבנו להקה גדולה של צבועים. העיניים של הצבועים נצצו בחושך כמו פנסים ולרגע חשבתי שהגענו לעיר כלשהי. כשקלטתי את הסיטואציה נבהלתי, רציתי לרדת מגבו של האיש ולהיות עם אמא שלי, אבל האיש לא הסכים. הצבועים היו רבים. שני הגברים התחילו להשחיז את סכיניהם אחד בשני והצבועים התחילו להתרחק. שני הגברים התקרבו אליהם יותר ויותר עד שהם נעלמו.

נרגעתי והמשכנו ללכת כשאני עדיין על צווארו של האיש. שוב נמנמתי. אני לא זוכרת כמה זמן ישנתי אבל התעוררתי מקולה של אמי שניסתה להעיר אותי. כשפתחתי את עיני ראיתי אנשים חדשים ועוד אשה שהצטרפה אלינו כנראה באמצע הדרך. לא הבנתי מתי ואיך הצטרפה. ירדתי מצווארו של האיש וראיתי שכולם נפרדים מאמא שלי. גם שני הגברים שהיו אחראים על המסע נפרדו אחד מהשני. אחד מהם הלך עם הקבוצה הגדולה. נשארנו רק אני, אמא והאיש שהוביל את הדרך. אמא שאלה לאן הם הולכים. הוא אמר לה שרק אנחנו הולכות לסודאן והשאר הולכים לאתיופיה.

השמש כבר יצאה כשהגענו לסודאן. אני חייבת לציין שהמקום היה יפה מאוד, מלא פרחים צהובים וגם עצים גדולים. הייתי עייפה מאוד ורק חיכיתי לרגע שנגיע למקום עם אנשים. בסודאן הכניסו אותנו לבית קטן מאוד, ריק, עם שטיח על הרצפה. אמרו לנו שנישן על הרצפה. בחוץ התחיל להחשיך ואנחנו חיכינו שמישהו יביא לנו אוכל ומים, אבל אף אחד לא בא. היינו רעבות מאוד. ישבנו בחושך. אמא רצתה להדליק אור, אבל לא היה בחדר זכר למנורה. היינו סגורות בחדר הזה כל היום בלי מים ובלי אוכל. בסוף החלטנו לנסות לישון עם בטן מקרקרת, ניסיון כושל כי כשנהיה שקט עכברים התחילו לעלות עלינו. אמא צעקה כשעלה עליה עכבר, אבל התברר שעכברים לא מפחדים מצעקות. הם המשיכו לטפס לנו על הרגליים גם כשצעקנו. פחדנו לישון. אמא אמרה לי: "תשני בעמידה." אבל זה בלתי אפשרי. נשארנו ערות כל הלילה. חיכינו לזריחה, שהשמש תאיר את החדר דרך החלון הקטן שהיה למעלה. כשהשמש יצאה העכברים נעלמו. הצלחנו לישון קצת, אבל התעוררנו מהר בגלל הרעב. קראנו לאנשים, הבעלים של החדר, מהחלון. למרות שהם לא רצו לבוא, עכשיו כבר לא היתה להם ברירה, כי השכנים שלהם עלולים היו לשמוע

ולהלשין עליהם.

איש אחד פתח את הדלת ואמר לנו להיות בשקט ושהוא יביא לנו אוכל. אמא ביקשה שיתן לנו לצאת החוצה, כי אנחנו לא יכולות להיות כל היום נעולות בחדר הזה. הוא הסכים והוציא אותנו לחצר. ישבנו שם וחיכינו לאוכל. הוא הגיע עם צלחת קטנה כזאת עם שתי עגבניות קטנות כאלה ומלח. כשראיתי את הצלחת פשוט רציתי לבכות, כי מה אנחנו נעשה עם שתי עגבניות. אמא אמרה לי: "תאכלי עכשיו עגבניה אחת ואת השנייה מחר." אכלתי עגבנייה אחת עם מלח. אמא נרדמה ואני השתעממתי מאוד. הסתובבתי בחצר הקטנה בניסיון למצוא משהו מעניין לשחק איתו. לא מצאתי כלום. התיישבתי על רצפת החול והתחלתי לצייר. פתאום שמעתי קולות של ילדים, חשבתי שהם בגילי. זה הלהיב אותי. הרגשתי שאני חוזרת לחיים שהיו לי לפני המסע, כי בשכונה שלי היו הרבה ילדים וכולם היו חברים של כולם, הסתובבנו כל היום בחוץ, שיחקנו בחול.

הלכתי לדלת החצר והצצתי דרך חורים שהיו בה לראות אם הילדים הם אולי חברים שלי מהשכונה. ראיתי ילדים, לא זוכרת כמה, שכל הגוף שלהם היה מכוסה בחול גם הפנים והשיער. ואז פשוט פתחתי את הדלת ויצאתי אליהם. זה היה מסקרן לראות אותם מכוסים בחול עם החברים שלהם. בהתחלה היה לי קשה לשחק איתם, כי לא הבנתי מה הם מבקשים ממני, אבל לאט לאט הצטרפתי למשחקים ונהנתי מאוד.

אמא של כמה מהילדים ששיחקתי איתם יצאה מחצר צמודה לחצר שלנו. היא התבוננה בי ודיברה אלי בערבית. לא עניתי לה כי התביישתי. היא הבינה שאני לא שייכת לסודאן ושאני זרה. היא חייכה אלי ולקחה אותי יחד עם הילדים שלה לתוך הבית שלה. היא נתנה לנו אוכל שקוראים לו במיה. אחרי שאכלתי ביקשתי ממנה לקחת אוכל לאמא. היא אמרה לי: "חכי,

אני אלך איתך", ולילדים שלה אמרה להישאר בבית. שתינו נכנסנו לחצר הבית שאמא שלי ישנה בו. האשה אמרה לי: "אני אחכה פה בחצר. תגידי לאמא שלך לבוא לכאן." רצתי מהר לתוך החדר, הערתי את אמי ואמרתי לה שמישהי מחכה לה בחוץ. אמא נבהלה כי אסור היה לנו להיפגש עם אנשים זרים. היא התעצבנה עלי, יצאה מהר לפגוש את האשה והן דיברו ביניהן, כי אמא שלי מבינה ערבית. חשבתי שנפרדנו לשלום, כי האישה הלכה אבל תוך כמה דקות חזרה עם אוכל. אמא אכלה מהר לפני שמישהו יבוא ויבין שאנחנו יוצרות קשר עם הסביבה.

האישה הלכה. אני ואמא נשארנו בחצר כי בחדר כבר היה לחוץ מאוד, לא היה שם אוויר וגם ידענו מה מחכה לנו בלילה. רעב ועכברים. הגברים שהיו אחראים עלינו היו באים בלילה רק לבדוק מה שלומנו ולנעול אותנו בחדר. אבל האישה מהחצר הצמודה העבירה לנו אוכל דרך החלון הקטן. ככה עברו להם כמה ימים.

יום אחד הגיע בחור ואמר לאמא, שאבא שלי אמר לו לקנות לי בגדים חדשים ומחר בבוקר הוא יבוא לקחת אותי לקניות. אמא אמרה לו שהיא תצטרף, אבל הגבר אמר לה שאין צורך כי נחזור מהר. הוא ניסה לשכנע את אמא בכל הכוח שתיתן לו לקחת אותי איתו, אבל אמא אמרה שבלעדיה אני לא הולכת לשום מקום. אמא חשדה שמשהו לא תקין וביקשה ממנו לפני שהלך שיתן לה לדבר עם אבא שלי. הוא המציא תירוצים שונים שהוא לא הכניס כרטיס לשיחות וכו'.

למחרת בבוקר הגיעו הרבה מכוניות יחסית לאנשים שלא רוצים למשוך תשומת לב. הגיע ערבי לבן עם תיק, לבוש בג'לביה לבנה. הוא הסתכל עלי וחייך. היו הרבה גברים בחצר. הם דיברו ביניהם הרבה. הערבי הלבן העביר להם את התיק. אבל אז הם שמעו את הסירנות של המשטרה וכל

אחד מהם פשוט קפץ מהחלון וברח. השוטרים גם ירו אבל הבורחים לא עצרו.

השכנה מהחצר הצמודה הגיעה ואמרה לנו שמעכשיו הכל יהיה בסדר. אמא הבינה שהיא הלשינה עלינו ושאם השוטרים ידעו שברחנו מאריתריאה ישר יחזירו אותנו לשם. רק כשהגעתי לישראל הבנתי מה קרה באותו יום. אמא ואני חשבנו שאנחנו נמצאות אצל האנשים שאבא שלי ארגן שיעזרו לנו במסע, אבל לא כך היה. האיש שהביא אותנו מאריתריאה לסודאן רצה יותר כסף, לכן מכר אותנו לאנשים אחרים. הוא לא הביא אותנו לאנשים שהיו אמורים לקבל אותנו.

הגבר שביקש מאמא לקחת אותי לקניות אפילו לא דיבר עם אבא. הוא פשוט חיפש דרך קלה לחטוף אותי ולהעביר אותי לערבי הלבן, שלמעשה רצה לקנות אותי. בגלל שזה לא הצליח, הם בחרו לעשות את זה מול העינים שלה. אם האיש באמת היה מצליח לבצע את זממו, לפי מקרים דומים שקרו לבנות אחרות, סביר להניח שהייתי הופכת להיות הזונה שלו או אחת מנשותיו.

יוסן

"מלים לא יוכלו לתאר את מה שקרה לנו"

כשאני חושבת על המסע שעברתי כדי להגיע לישראל, אני לא יודעת איך עשיתי אותו. אם הייתי צריכה לעבור את זה שוב, לא בטוח שהייתי מצליחה. במסע קרו דברים שקשה לי להסביר אותם או לתאר אותם. זה היה משהו גדול ומילים לא יוכלו לתאר את מה שקרה. אולם אנסה לעשות זאת.

המסע שלי התחיל לפנות בוקר. אמא הלבישה אותי בבלו (שמלה מסורתית לבנה) ואמרה שאנחנו הולכות לאסמרה, בירת אריתריאה, לחגוג עם דודתי שגרה שם חג שלא הכרתי. לא רציתי. רציתי להמשיך לישון כי אף פעם לא קמתי כל כך מוקדם, אבל סבתי שישנה איתי בחדר שכנעה אותי להצטרף לאמא והבטיחה שכשנחזור תכין לי המבשה (לחם

מתוק) שמאוד אהבתי וסבתי היתה אופה במיוחד בשבילי. גם ידעתי שאתחרט אם לא אלך עם אמא, כי אתגעגע אליה במשך היום. תמיד הצטרפתי אליה לנסיעות לאסמרה לקנות מצרכים למכולת המשפחתית שלנו. לשמחתי, בחרתי בהחלטה הנכונה. אז היא נראתה לי פשוטה. היום אני מבינה שזו היתה החלטה גורלית.

דודי זובנו ליווה אותנו לתחנת האוטובוס הקרובה. בזמן ההמתנה לאוטובוס הוא חיבק אותי כל כך חזק כאילו פחד שאעלם לו. חשבתי שקר לו ולכן הוא מחבק אותי ככה. כשהאוטובוס הגיע, דודי חיבק אותי יותר חזק. בסוף שאלתי אותו אם קר לו ואם הוא רוצה אחת מהשמיכות שהבאנו איתנו. דודי ואמי התחילו לצחוק. הוא אמר לי שאני אצטרך את השמיכות ושלא קר לו. אני בתמימותי שאלתי אותו: "למה אתה מחבק אותי כל כך חזק, הרי אחזור עוד שבוע." הוא ענה ששבוע זה המון זמן, והוא וכל המשפחה מאוד יתגעגעו אלי. לא היתה לי הזדמנות להיפרד מכל בני המשפחה, כי כולם ישנו ולא רציתי להעיר אותם. נפרדנו מדוד זובנו ועלינו לאוטובוס.

כל הדרך אכלתי קיצה (לחם אריתראי), שתיתי ספרייט וישנתי. כשהגענו למקום חשבתי לעצמי שהנסיעה הזו קצרה יותר מהנסיעה הרגילה לאסמרה. ירדנו מהאוטובוס והתחלנו לרדת במדרון מתפתל יחד עם עוד נשים. התקשיתי בירידה, לכן אמא נשאה אותי על גבה בהליכה מהירה וירדה למטה. הדרך היתה ארוכה מאוד ומפותלת. בקצה הדרך היה שדה. אמא הורידה אותי מגבה והלכנו לבית בשדה. אישה זקנה פתחה לנו את הדלת, ואמא הודתה לה. התיישבנו בסלון והזקנה הגישה לנו אנג'רה עם תפסי (רוטב בשר). באמצע הארוחה שמענו דפיקות בדלת. אמא נראתה מתוחה. ביד אחת תפסה את ידי וביד השנייה את חפצינו. נכנסנו למחסן

תבואה. כנראה שאמא סיכמה עם הזקנה עוד לפני כן על מקום המחבוא שלנו.

המחסן היה חשוך ואפל, לא ראיתי כלום. בדרך כלל לא פחדתי מהחושך, כי בכפר שלנו כשהשמש שוקעת אין תאורת רחוב רק אור ירח. אבל במחסן הזה החושך היה אחר, זר, מפחיד. התחלתי לבכות. אמי הרגיעה אותי בלחש ואמרה לי, שהכל בסדר ושהיא איתי. היא גם אמרה לי שאם אני אהיה בשקט נוכל לפגוש את אבא. עצם המחשבה על פגישה עם אבא הרגיעה אותי. כל כך רציתי לפגוש את אבא שלי. לא זכרתי אותו . לא ידעתי מיהו אבא שלי, איך הוא נראה או מה השם שלו, כי הוא עזב לאתיופיה לפני התמקט שלי (הטבלה).

לאחר זמן מה שמעתי קולות של אנשים ושוב נלחצתי, כי הבנתי שאנחנו מתחבאות מהם. לא הבנתי למה, אבל ידעתי שאסור שהם ימצאו אותנו. לא ידעתי איפה אנחנו, אבל הבנתי שלדודה באסמרה כבר לא נגיע. נרדמתי בחיקה של אמא. כשהתעוררתי כבר היה חשוך בחוץ וגם האנשים כבר לא היו בבית. אני ואמא נכנסנו לחדר קטן, שבצידו שולחן עם נר דלוק. אמא החליפה את הבלו (שמלה מסורתית לבנה) לחולצה ומכנסיים רגילים.

אחרי ארוחת הבוקר שלנו האישה הביא לאמא שלי סנדוק (אוכל בקופסה עטופה) כדי שהיא תביא את זה למישהו בדרך שלנו במהראס (שדה). כשהגענו למהראס ביקשתי מאמא לעצור כדי לקשור את הקרוקס הלבנות ורודות שלי. פתאום שמענו יריות. בהתחלה לא הבנו מאיפה הם באים, אבל אחרי זה ראינו שורה של כעשרה חיילים אתיופים יורים לכיווננו. אמא שלי הרימה אותי על גבה, לקחה את התיק שלנו והתחילה לרוץ קדימה. הקרוקס שלא היה קשור נפל לי. רציתי לרדת מגבה של אמא כדי

להרים אותו. אמא שלי לא נתנה לי לרדת. היא אמרה לי שזה לא חשוב עכשיו. לאחר כמה דקות של ריצה ראינו לפנינו אישה שתולה כביסה מחוץ לביתה. היא נופפה לנו עם היד ואמרה לנו לבוא אליה. אני לא יודעת אם זו הייתה אישה שפגשנו במקרה והיא עזרה לנו או שאמא שלי הכירה אותה. כשנכנסנו לביתה היא הגישה לנו תה והמבשה (לחם). האישה דיברה עם אמא, ואמא סיפרה לה על הדרך שעברנו ומה עוד מחכה לנו.

כשהשמש שקעה יצאנו מביתה של האישה, נפרדנו ממנה ויצאנו לדרך לסודן. אין לי כל כך הרבה זכרונות מסודן, אבל אני זוכרת משם איש אחד עם גוף מלא שעזר לנו. הוא הביא לנו אוכל, הוא קנה לי בגדים של בנים כדי שלא ידעו שאני ילדה ויחטפו אותי, ולאמא הוא נתן בגדים שכיסו את כולה חוץ מהעיניים. גרנו אצלו זמן מה. כל העזרה שהוא נתן לנו היה תמורת כסף שדוד שלי מצד אמא, שגר בארצות הברית, ואבא שלי שלחו לו.

לאחר כשבוע ומשהו יצאנו למדבר בסודן, בכניסה למדבר קיבלו אותנו שני מבריחים. גם להם אבי ודודי שילמו כדי שיעזרו לנו לעבור את הדרך למדבר סיני. אני זוכרת שעלינו על ג'יפ לבן יחד עם עוד איזה עשרה אנשים, שגם עבורם המשפחות שלהם שילמו למבריחים.

אחד מהמבריחים שאל את אמא שלי אם היא רוצה שאני יהיה במושב הקדמי כדי שאני לא אקבל מכת שמש. אני לא רציתי לשבת שם לבד בלי אמא למרות שהשמש הייתה חזקה והרגשתי שאני נשרפת. היה לי יותר קל מלאחרים, כי אמא הביאה איתה כל מיני אבקות שתייה שאפשר לערבב עם מים. האנשים האחרים לא הביאו איתם כלום, והם החלו להתייבש, חלקם היו כמעט מעולפים.

ראיתי שאמא שלי הייתה בסיטואציה קשה. מצד אחד היא רצתה לעזור להם אבל מצד שני היא חששה שלא תישאר לנו מספיק שתייה להמשך הדרך. בסוף היא נתנה חלק מהשתייה שלנו לאלה שמצבם היה הכי קשה.

אני לא ממש זוכרת אם הייתי רעבה או צמאה, אבל אני זוכרת טוב מאוד כמה רציתי להגיע למקום מוצל. היה כל כך חם. גדלתי במקום ממוזג עם צמחייה ירוקה ולא ממש ידעתי מה זה מדבר. מצד שני אהבתי להתבונן בצבעים של המדבר - כתום ואדום. זה גם הרגיע אותי בדרך מסוימת. הנסיעה עצמה היתה קשה. הג'יפ נסע ממש מהר ובכל עלייה היו קפיצות וחלק מהאנשים נפלו מהג'יפ תוך כדי נסיעה. כל פעם הנהג עצר כדי שהאנשים יעלו בחזרה. גם חול התעופף באוויר ונכנס לי לעיניים.

אני לא יודעת בדיוק כמה זמן לקח לנו להגיע למדבר סיני, אבל אני חושבת שדי מהר. כשהגענו לסיני ראיתי מולי אוהל אחד לא ממש גדול עם הרבה אנשים בתוכו. האנשים שבאו איתנו התחילו לרדת במהירות מהג'יפ ואף אחד מהם לא שם לב לאדם אחד ששכב על רצפת הג'יפ חצי מעולף. כולם דרכו עליו כאילו הוא איזה סמרטוט. באותו רגע לא הבנתי מה קורה שם. איך אפשר לדרוך ככה על בן אדם ולא לשים לב על מה אתה דורך. אני ואמא שלי היינו האחרונות לרדת, אבל אמא שלי לא יכלה לעשות את עצמה כאילו שהיא לא ראתה אותו. היא אמרה לי לעזור לה ליישר אותו קצת. היא השפריצה עליו קצת מים כדי שהוא יחזור להכרה מלאה ועזרה לו לשתות מים. אחרי שהוא חזר להכרה עזרנו לו לקום ולרדת מהג'יפ. נכנסנו לאוהל והושבנו אותו בפינה.

באוהל ראיתי המון אנשים, בערך שבעים אנשים. אני לא יודעת במדויק. חלקם נראו אומללים, מרוסקים, חלקם בכו. הרוב היו נשים. לא ידעתי למה באותו הזמן. כיום אני יודעת שהנשים האלו נאנסו על ידי המבריחים

הבדואים. חלק מהגברים היו בלי חולצות, כי הגב שלהם דימם ממכות שהם קיבלו. באחד הימים אחד מהבדואים נכנס עם בחור אריתראי רזה מאוד בשנות העשרים שלו לאוהל ואמר שכולם יקשיבו לו. אני ישבתי לצד אמא וליד בחור צעיר שסיפר לי בדיחות. הבדואי התחיל לדבר. לא הבנתי מילה. ביקשתי מהבחור הצעיר להסביר לי מה הוא אומר. הבחור הצעיר אמר לי שהבדואי אומר שהמשפחה של האריתראי לא שילמה את הכסף בזמן. כנראה שהבחור הצעיר הבין מה הולך לקרות לכן הוא כיסה את ראשי עם שמיכה. הייתי אז בת חמש ומאוד סקרנית. לכן פתחתי פתח קטן בשמיכה להציץ החוצה. ראיתי שהבדואי היכה את האריתראי הצעיר עד שהוא בקושי עמד על רגליו, אבל זה לא הספיק לבדואי והוא ירה בו חמישה כדורים – שניים בכתף, שניים בבטן התחתונה ואחד מעל הפופיק.

זה היה פשוט נורא. השטיח התמלא בדם. הצעיר כמובן מת. כל הנשים שהיו שם התחילו לצרוח ולזעוק לעזרה. אני בחיים שלי לא אשכח את הבחור הזה, למרות שאני לא יודעת מיהו ומה שמו, אני מרגישה שאני מכירה אותו לעומק, כמו חברים שגדלו ביחד. הרגשתי צער ואני עדיין מרגישה צער על הבחור הצעיר שהוצא להורג מול עיניי. ועדיין אין לי מספיק מלים לתאר את רגשותיי כלפי האובדן של הצעיר הזה.

אני זוכרת שהגענו קרוב לגבול ישראל בחושך. אחד מהחבר'ה שלנו אמר משהו וכל האנשים שהיו איתנו במסע התחילו לרוץ קדימה בחולות. שמעתי יריות וכלבים נובחים. אני זוכרת שעלינו על גבעת חול וכמה אנשים החליקו ומעדו. אחרי שעלינו על גבעת החול פתאום נדלק פרוז'קטור לכיוון שלנו. אני זוכרת שהרגשתי מסונוורת מהאור החזק ובאותו רגע חשבתי שאני מתעוורת. כי עד אותו זמן היינו בחושך.

בכל הזמן הזה שמעתי יריות, נביחות של כלבים, זעקות של אנשים לעזרה

וריצה בהולה. בפעם הזאת ראיתי שלושה חב'רה שלנו נפגעים מהיריות ונופלים על החול. אף אחד לא עצר לעזור להם, כולם רצו בשביל להציל את עצמם.

הצלחתי לראות את כל המראה הזה כי הייתי על גבה של אמי בשעה שהיא רצה. אני לא יודעת מה עלה בגורלם של שלושת החבר'ה האלה. תמיד תהיתי אם זה באמת קרה או שסתם דמיינתי. כששאלתי את אמי האם השלושה נשארו בחיים, היא אמרה לי שהיא לא יודעת על מה אני מדברת כי היא היתה ממוקדת בריצה. לאחר ריצה ממושכת הגענו לגדר, אבל מאז אני כבר לא זוכרת מה קרה עד שהגענו למתקן סהרונים.

שאם

"אם אני אחיה גם הבת שלי תחיה"

המסע שלי החל כשאמא לקחה אותי לכפר של סבי וסבתי שנקרא גשברקא. כשהגענו לשם המבוגרים התלחשו ביניהם כדי שאנחנו, הילדים, לא נשמע על מה הם מדברים. בזמן שהמבוגרים דיברו, שיחקתי עם האחים של אמא ולא כל כך התייחסתי ללחשושים שלהם.

בלילה, אחות של אמא אמרה לי לגזור את שיערי, כי גם היא גזרה את שערותיה. אני סירבתי, אבל למחרת בבוקר ביקשתי מאמא שתספר אותי. יום אחרי זה כבר הצטערתי מאוד על ההחלטה שלי לגזור את שיערי.

באחד הלילות אמא העירה אותי. היא רצתה שנעזוב ביחד את הבית כמה שיותר מהר, כי סבי וסבתי לא הפסיקו לנסות לשכנע אותה להשאיר אותי

איתם והבטיחו לה שישמרו עלי. אבל אמא סירבה לשמוע. היא אמרה להם: "אם אני אחיה הבת שלי גם תחיה, אם אני אמות היא תמות איתי. לא אשאיר אותה כאן בלעדיי. היא ואני אחד." סבא וסבתא היו עצובים וחיבקו אותי חזק. הם ביקשו שנודיע להם כשנגיע למקום בטוח.

עזבנו את הבית של סבתא וסבא בחושך מוחלט, אפלה. בחוץ חיכתה לנו חברה של אמא עם ילדיה, שני בנים גדולים. הלכנו זמן רב בדרך ארוכה מאוד, היה מאוד שקט. היינו בלחץ שלא יתפסו אותנו הבדואים או שמשהו מסוכן יקרה לנו, כשאמרו לנו שאנחנו קרובים לסודן שמחנו מאוד. לאחר כמה דקות הגענו לגבול סודן.

פתאום משום מקום הגיעו שלוש מכוניות, עצרו אותנו וזרקו אותנו לתוך המכוניות. צעקנו ובכינו, חשבנו שזה הסוף שלנו, שאנחנו עומדים למות, אבל הנהגים כיסו אותנו בשמיכות ונסעו משם במהירות כדי שלא יתפסו אותנו חיילים סודנים.

שאלתי את אמא בפחד לאן לוקחים אותנו, "לאבא", אמרה אמא והשתיקה אותי. לאחר כמה זמן הגענו למקום של הבדואים. הכניסו אותנו לחדר קטן ונעלו אחרינו את הדלת. כמה דקות אחר כך נכנס לחדר מתרגם, כי אף אחד מאיתנו לא ידע ערבית. הוא התחיל לתרגם את דברי הבדואים ואמר שהם דורשים תשלום של 2,000 דולר, מי שלא ישלם - הם ירצחו אותו. הם דרשו שנתקשר מיד למשפחות שלנו לבקש את הכסף.

אמא התקשרה לסבתי וסיפרה לה שתפסו אותנו. היא ביקשה שתישלח לנו כסף כמה שיותר מהר, כי אם לא נשלם הם יהרגו אותנו. סבתא נלחצה ומכרה את הוורקי שלה (תכשיטים יקרים מאוד). ושילמה עלינו. גם על החבר'ה שהיו איתנו שילמו. יצאנו בשלום מהמקום. הערביות שהיו

שם אהבו אותי מאוד, כי הייתי בהירה כמוהן. הן נתנו לי חיג'אב אבל אמא לא הסכימה שאלבש אותו, כי היא פחדה שיחטפו אותי. היו שמועות רבות שהבדווים גונבים ילדים.

יצאנו בשלום מהמקום של הרשדיה והגענו לסודן. לאחר כמה שבועות בסודן מצאנו מבריחים לישראל. לקראת המסע הצטיידנו בהמון מנגו, מעט בגדים, ביסקוויטים ואבקות שתייה בטעמים שונים. יצאנו בלילה והגענו למדבר סהרה. למזלנו המבריחים שלנו היו נחמדים אלינו, הילדים הקטנים, ונתנו לנו מי שתייה כי היינו מאוד צמאים. הבאנו איתנו הרבה מנגו, אבל מעט מידי מים.

במדבר הלכנו בלילות וישנו בימים. אחרי שבועיים, בחושף מפחיד, הגענו לים סוף. המבריחים העלו אותנו עם הציוד שלנו לסירה והתחלנו לשוט לעבר סיני. בחצי הדרך נפל לי לים כפכף שקיבלתי מסבתא למזכרת. הלוואי שיכולתי להיכנס למים ולקחת בחזרה את הכפכף. אהבתי מאוד את סבתא שלי.

הגענו לסיני. בסיני קיבלו אותנו יפה, אבל היה מזעזע לראות את כל המתים שנרצחו כי איש לא שילם עבורם לצאת מהמדבר. כדי להפחיד את החדשים שהגיעו לסיני, הערבים חישמלו את הפליטים או רצחו אותם ממש מול העיניים שלנו. זה היה מזעזע. הערבים פשוט התעללו בהם. המראות האלה פגעו בי כל כך שלעולם לא אשכח אותם.

לאחר מספר שבועות עזבנו את סיני אחרי שאבא שילם עלינו. שוב יצאנו לדרך בחושך מוחלט, ובפחד שימכרו אותנו לערבים אחרים ונצטרך לשלם בפעם השלישית. אבל בהמשך הדרך הבנתי שהגענו לעיר, כי היה הרבה אורות ואנשים הסתובבו ברחובות.

התחלה חדשה

למחרת הגענו לחולות[1] וראינו חיילים ישראלים. החיילים התקשרו לאבא שאמר לי כי ניפגש בקרוב. התרגשתי לפגוש את אבא שלי שעזב אותי בגיל צעיר מאוד. כעבור מספר ימים כבר היינו צריכים לצאת מחולות, לא לפני שמילאנו מלא טפסים. ממש בשער היציאה חיילים ראו שיש לי משהו באצבע. הם אמרו לאמא שלוקחים אותי לבית החולים. חיילת אחת לקחה אותי ואת אמא לבית החולים, אבל מה שהכי זכור לי שלפני כן היא קשרה את הידיים והרגליים של אמא באזיקים. אמא לא יכלה לזוז, אז החיילת שיחררה לה את הרגליים והשאירה לה רק את האזיקים בידיים.

בבית החולים ניתחו לי את האצבע. אתם בטח שואלים איך הגעתי לניתוח באצבע, אז אני אספר לכם - בסיני היו חוטי חשמל רבים זרוקים בחול ואנחנו, הילדים, שיחקנו בהם. באחד המשחקים האלה התחשמלתי באצבע. חשבתי שזה כלום, פצע קטן, אבל האצבע שלי התנפחה והאנשים בחולות שמו לב לזה ושלחו אותי לבית החולים. אחרי הניתוח חזרנו שוב לחולות לכמה ימים, ומשם נסענו לתל אביב. פגשתי את האחים של אמא שאף פעם לא ראיתי וגם את אבא שלי. שמחתי שסוף סוף הגענו למדינה שנגור בה בלי פחדים או לחץ ובלי לראות התעללות באנשים.

החיים החדשים שלי החלו בטיולים בין שתי ערים: כפר סבא ותל אביב. אבא גר בכפר סבא עם האחים שלו. אמא ואני הצטרפנו אליו, אבל לא למדתי שם בבית ספר וזה היה די קשה. חזרנו לתל אביב והתחלתי ללמוד בכיתה ב', למרות שלפי גילי הייתי צריכה להיות בכיתה ג'. בית הספר הראשון שלי היה ברמת אביב ג'. כל בוקר הלכתי לתחנה המרכזית

---

1 מתקן חולות נפתח בשנת 2013 קרוב לגבול מצרים במטרה לקלוט פליטים ומבקשי מקלט מצפון סודן ומאריתריאה. המתקן נסגר בשנת 2018 לפי החלטת הממשלה.

להסעה שלקחה אותנו לבית הספר. אני לא זוכרת איך הרגשתי בפעם הראשונה שנכנסתי לבית הספר, אבל עם הזמן התרגלתי לילדים הישראלים. עברית למדתי דרך צבעים.

מרי

"סבתא נפרדה מאיתנו בגבול, וחזרה ברגל לאריתריאה"

בכלל לא ידעתי על המסע הזה ועל התוכניות לעזוב את אריתריאה. אני רק יודעת שהוא התחיל בלילה חשוך מאוד, בלי אורות, שקט מאוד, עם מלא כוכבים בשמיים. אמא העירה אותי באמצע הלילה, לא רציתי לקום מהמיטה, היא הלבישה את אחותי הקטנה בבגדים חמים והכינה לנו אוכל. כמה דקות אחרי כן התעוררתי לגמרי. אמא נראתה לחוצה מאוד ושאלה אותי אם אני רוצה לבוא איתה. לא הבנתי לאן. חשבתי שהולכים לסבתא. אמרתי לה שאני מוותרת. היא שוב שאלה אותי אם אני בטוחה בכך, כן, אמרתי לה, וחזרתי לישון.

אמי ואחותי סיימו להתארגן ועמדו לצאת מהבית, קפצתי מהמיטה, נעלתי נעלי ספורט אפורות, לבשתי מעיל ויצאתי מהבית בריצה. אמא סגרה

אחרינו את דלת הבית. הסתכלתי אחורה פעם אחת והלכתי לשער הבית. בלק-אאוט. אני לא זוכרת מה קרה עד המסע עצמו.

הזיכרון הבא שלי הוא שהלכנו הרבה ברגל והיה יום חם מאוד. פגשנו את סבתא שליוותה אותנו לגבול אתיופיה. לא ידעתי לאן אנחנו הולכות, לא היתה לי תחושת זמן. הגענו לשום מקום - שדה צחיח עם צמחים גדולים, צהובים ויבשים. שם סבתא נעצרה, תפסה לי את היד ואמרה לי: אם מישהו שואל אותך משהו, תגידי שאת לא יודעת כלום, תהיי חזקה ותקשיבי לאמא שלך. הנהנתי ואמרתי לה: בסדר. סבתא נפרדה מאיתנו, הסתובבה לאחור וחזרה ברגל לאריתריאה. היה יום חם במיוחד.

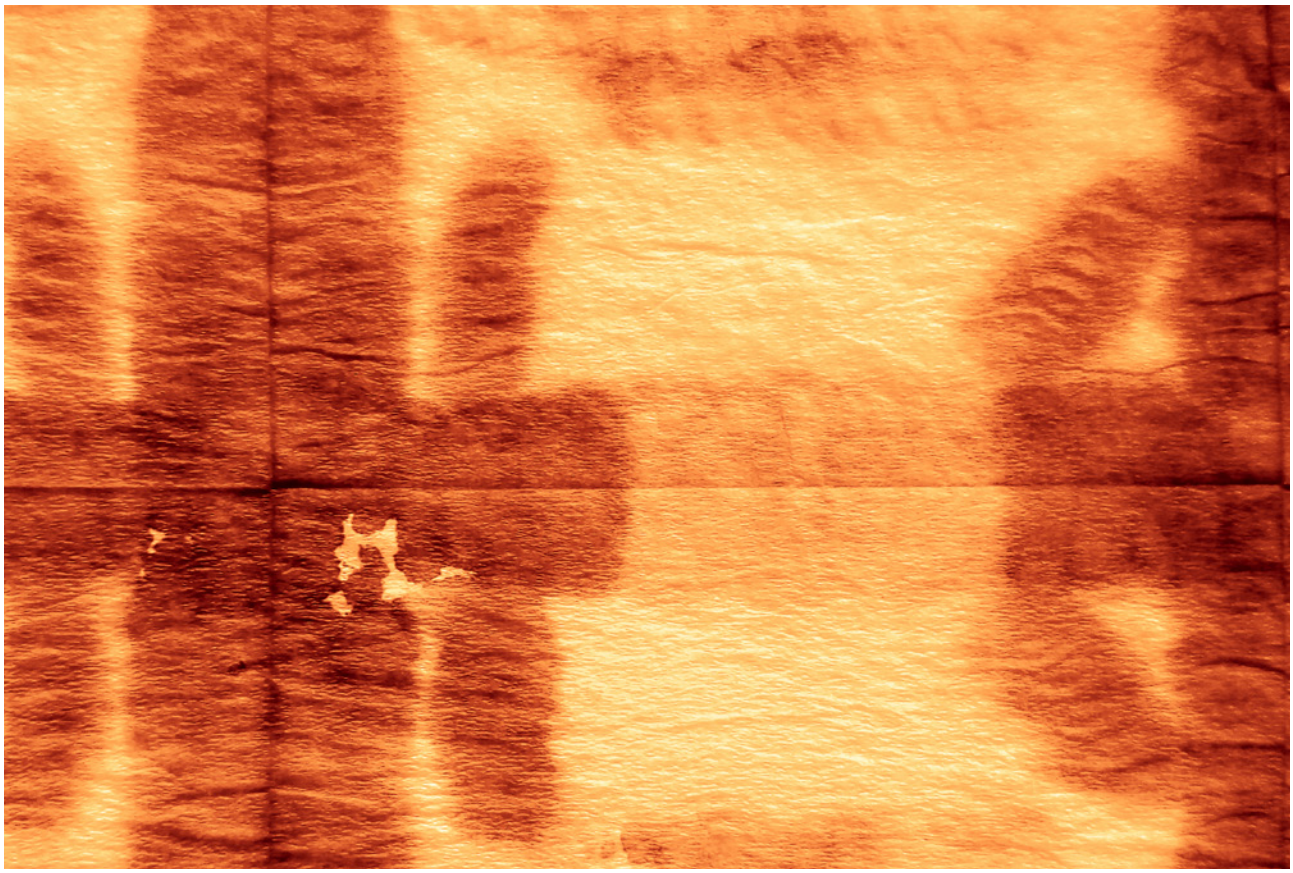
לפני שהגענו לתחנה הראשונה במסע, אמא הורידה את טבעת הנישואין שלה והחביאה אותה בבגדיה. אנשים לא מוכרים הכניסו אותנו לחדר קטן ושם היינו לילה אחד. למחרת בבוקר האנשים שאלו את אמא כל מיני שאלות ואז נתנו לנו להמשיך בדרכנו.

משם הלכנו לבית אחר, שם כבר גרו בני הדודים שלי. זה היה מקום של פליטים מאריתריאה. גרנו שם די הרבה זמן, ואחד האנשים שגרו בבית הזה נמצא איתי פה ארץ . איתם הלכנו לכנסייה בשבתות, לפעמים יצאנו איתם לבילויים במסעדות או צפינו יחד במשחקי כדורגל. התחלתי להתרגל לחיים שלי שם, בלי בית ספר ובלי החברים שלי.

אבל הכרתי שם אנשים רבים, בעיקר שכנים. במקום הזה לא היו הבדלים בין נשים לגברים. חלק מהגברים עשו "עבודות של נשים", כמו להכין תערובת לאינג'רה או עבודות ניקיון. וזה היה ממש בסדר.

לאחר תקופת מה במקום אמא העירה אותי שוב באמצע הלילה ושוב התחילה לארוז. הפעם לא היו כוכבים, היה חושך ושמיים אפורים. הלכנו

ברגל לתחנת אוטובוסים, בעודי חצי ישנה. עלינו על אוטובוס מחניק מסירחון. התחלנו לנסוע. שוב בלק-אאוט. אין לי זיכרון מהדרך. כנראה שהגענו לסודן.

מרי

"החול שרף לי את כפות הרגליים"

אני לא זוכרת כלום ממה שקרה לפני תחילת המסע, הייתי בת חמש בערך. אבל אמא שלי אמרה לי שחוץ מהוריה, היא לא סיפרה לאף אחד על התוכנית לברוח מאריתריאה.

יצאתי למסע לישראל עם אמא שלי, אח שלי, אחותי ועוד כמה אנשים. המסע נמשך חודשיים, והוא התחיל בגבול אריתריאה. שם חיכה לנו איש לבן עם משאית פתוחה מאחור. עלינו על המשטח האחורי הפתוח. הנהג כיסה אותנו בשמיכה נוקשה וכבדה. מתחת לשמיכה היה צפוף, חשוך ומחניק מריח זיעה חריף.

אחרי שנעצרנו הורידו מעלינו את השמיכה. כנראה שזה היה הנהג. אני לא זוכרת אם היה לילה או יום. כשירדנו מהמשאית, הדבר היחיד שראיתי היה חול. לא הבנתי מה אנחנו עושים שם ואיפה אנחנו. התחלנו ללכת. אמא סחבה על גבה את אחותי ומישהו אחר נשא את אחי על גבו. אמי אמרה לי שגם אותי נשאו על הגב, אבל אני רק זוכרת שהלכתי ברגל.

שאלתי את אמא שלי כמה פעמים למה אנחנו כאן ולאן אנחנו הולכים, אבל היא לא ענתה לי וכעסתי. ככל שהלכנו יותר, הרגשתי שאנחנו לא מגיעים לשום מקום. היה חם מאוד והייתי עם סנדלים. החול שרף לי את כפות הרגליים.

אני זוכרת הפסקה אחת במיוחד, כאשר הגענו לגבעה אחת. כולם ישבו בצד אחד, ואני התרחקתי מכולם, כי כעסתי ורציתי לדעת לאן אנחנו הולכים ולמה אף אחד לא עונה לי ברצינות. הסתכלתי עליהם וראיתי שהם התחילו לאכול, אז חזרתי אל הקבוצה כי הייתי רעבה וצמאה. אכלנו אינג'רה ושתינו מים.

אחרי ההפסקה המשכנו ללכת והגענו לסודן. נשארנו שם יום או יום וחצי. אמא שלי סיפרה לי שהאנשים בסודן היו מאוד נחמדים, הם נתנו לנו אוכל ומים.

הדבר הבא שאני זוכרת זה שהגענו לישראל. חיילים ישראלים הכניסו אותנו לצ'ררו - חדר עם סורגים – והביאו לנו לחדר אוכל ומים. הזיכרון הבא שלי היה שנסענו באוטובוס והגענו לתחנה המרכזית בתל אביב, שם חיכה לנו אבא שלי. הוא נראה לי אדם זר. לא חיבקתי אותו. בתחנה המרכזית אבא קנה לנו חטיפים ואז לקח אותנו לבית החדש שלנו. לאט לאט ובהדרגה למדתי להכיר את אבי. המשפחה שלנו חזרה להיות ביחד,

מאוחדת.

הורי רשמו אותי ללימודים בבית ספר הירדן, שם התחלתי ללמוד בכיתה א'. היו שם ילדים גם שחורים וגם לבנים , כך שמהר מאוד התחברתי לילדים אחרים. בכיתה א' לא נכנסתי להרבה שיעורים, כי לא הבנתי עברית. לאט לאט למדתי עברית בבית הספר וגם מסדרות טלוויזיה. למדתי ב"ירדן" עד כיתה ואחר כך עברתי ל"ביאליק-רוגוזין" יחד עם כמה מחבריי. הסתגלתי מהר מאוד לחיי בית הספר והרגשתי שאני משתפרת בלימודים. אני שמחה שעברנו את המסע בהצלחה, למרות הקשיים בדרך. הזיכרונות מהמסע הם שלי, אבל הוריי עזרו לי להשלים פרטים חסרים.

"... שאלת כיצד נעשה אדם אבות ישורון?
התשובה היא: מן השבירות"

(השבר הסורי אפריקני, עמ' 129)

אחרית דבר

על דבר אחד מיד הסכמנו, הנערות האריתראיות ואני, במהלך הסדנה: הבדואים בסיני נוהגים כמו מטורפים, סכנת חיים ממש. אבל סיני שלי לא היתה סיני שלהן. עבורי סיני היא קודם כל ים כחול נפלא, שנורקלים, אלמוגים, תנאים טובים, מזגן, מקלחת, אוכל טוב, בדואים אדיבים, חושות לרביצה, חברים. חופשה נהדרת במחיר זול לי ולמשפחתי. עבורן סיני היתה מקום של סכנת חיים, איומים, צמא, תשישות, מתקני עינויים, מכירת אנשים וסחר באיברי אדם, מבריחים ובני ערובה, חול צורב וחום לוהט ואי ודאות אחת גדולה.

גם מתקני הכליאה חולות וסהרונים נתפשו בעיניהן אחרת. עבורי מתקנים אלו היו ועודם חרפה, אך עבור האמהות וילדיהן מתקנים אלה היו, לראשונה מתחילת מסען, מרחבים מוגנים ומסודרים שסיפקו להן ולילדיהן מקום לינה, מזון, מים וטיפול רפואי. בלי איומים, בלי סכנת חיים, בלי אימה ובלי פחד. המפגש עם החיילים הישראלים שקיבלו את פניהן עורר בי, כישראלית, תחושת הקלה. הגבול בין מצרים לישראל היה התחנה האחרונה במסע - אזור מסוכן. חיילים מצרים ירו על האימהות והילדים שרצו במהירות לעבר ישראל. בצד הישראלי, להקלתי הרבה, התקבלו מבקשי המקלט כמעט בלי יריות.

חוברת זו חושפת את סיפורן של הילדות שברחו מאריתריאה עם אימהותיהן. זהו סיפורן של הילדות שבגרו בינתיים והפכו לנערות. במשך שבעת מפגשי הסדנה הן התבקשו לכתוב את סיפור מסען האישי, כפי שהן זוכרות אותו, בפרטי פרטים, בכל חמשת החושים - ראייה, שמיעה,

ריח, מישוש, טעם – רגשות שעלו בהן במהלך המסע, חששות ומחשבות. מסגרת זו חייבה אותן לעבודת כתיבה מאומצת ומרוכזת, בלי להתפזר, בלי לגלגל שמועות או סיפורים בדיוניים, רק על עצמן ועל המסע שלהן.

רוב המפגשים נפתחו בקריאת קטע ספרותי שנועד לכוון את הכותבות למטרה שלשמה התכנסנו. את המפגש הראשון פתחתי ב"אודיסיאה" של הומרוס, המספר על מסעותיו של אודיסיאוס, גיבור רב-תחבולות ותושייה, נועז, אמיץ וערמומי, שלא פעם כשל והתעכב בדרכו חזרה הביתה. האודיסאוס של הכותבות היו האימהות שלהן. הן החליטו מתי יוצאים למסע, הן הובילו אותו, ניווטו בין התחנות השונות, נשאו את ילדיהן על גבן והובילו אותם למקום מבטחים.

במפגש השני קראנו יחד את "שירת עצמי" של וולט ויטמן, משורר אמריקאי. "אני מקלס את עצמי ואני שר את עצמי/ ומה שאני נוטל ומניח תהי אתה נוטל ומניח/ שכן כל פרד השייך לי שייך לך גם כן." (מתוך עלי עשב, תרגום: שמעון הלקין). המטרה היתה למקד את הכותבות בכתיבה על עצמן, במקוריות ובאותנטיות של כתיבתן, ובחשיבותו של שיתוף הקוראים בחוויותיהן.

המפגשים השלישי והחמישי החלו בהגותה של בל הוקס, פמיניסטית שחורה, שעסקה ביחסי הכוחות בין שוליים למרכז, ובהעברת הכוח לשוליים (חברתיים/ מעמדיים/ כלכליים) באמצעות יצירה ואמנות. המטרה שלי היתה להנכיח לכותבות הצעירות שלפעולת הכתיבה שלהן יש חשיבות רבה, הן ביצירת מרכז כוח לעצמן והן בכתיבת הנרטיב של עצמן, מפני שסיפורן של האימהות והבנות האריתראיות טרם נשמע. הקוראים כבר יבואו, הבטחתי להן, והמרכז יגיע אליכן לשמוע את סיפורכן.

רציתי שיעצימו את עצמן באמצעות כתיבת נרטיב עצמי וירכשו בעלות על הנרטיב שלהן.

במפגש הרביעי הקראתי קטע קצר של המשורר אבות ישורון מתוך "פתיחה לראיון": "... שברתי את אמי ואת אבי, שברתי להם את הבית... שברתי להם את לשונם... יצאתי מן השותפות..." (השבר הסורי-אפריקני, עמ' 129). המטרה היתה לעורר בכותבות מחשבות על העולם שהשאירו מאחור, למרות שבניגוד לישורון, ההחלטה לברוח או לעזוב את אריתריאה התקבלה על ידי הוריהן. הן לא היו שותפות להחלטה זו. אף על פי כן ביקשתי מהן לכתוב על מה שהשאירו מאחור, לנסח במילים תחושות של געגועים או אובדן, ומה פירושה של עזיבת מקום אחד ולעבור למקום זר "של אנשים לבנים." למשל, לשבור את שפת האם וללמוד שפה חדשה, לשבור מנהגים מסורתיים או חלוקת תפקידים מסורתית ולאמץ אורח חיים אחר. כששאלתי את אחת הכותבות "איך נעשה אדם ליוסן?", היא ענתה מיד "מן הנפילות." הכותבות הבינו היטב את כוונתו של אבות ישורון.

שני מפגשים נוספים הוקדשו לכתיבת תוספות נחוצות ולמחשבה על תמונות או צילומים שילוו את הסיפורים. הנחיתי את הכותבות לשמור על מלים בטיגריניה, מלים שאין להם תחליף הולם בעברית. מבחינת עריכה - ערכתי את הטקסטים בעדינות ובקפידה תוך מאמץ רב לשמור על הקול האותנטי של כל אחת מן הכותבות.

תובנה מרכזית שעולה מקריאת הזכרונות היא של דיסאוריינטציה - איבוד תחושת זמן ומקום, בלבול ואי ודאות, צמא ופחד, סכנת חיים והישרדות. אבל תובנה אחרת לא פחות חשובה שעולה מהטקסטים היא של איכות הקשר בין האמהות לבנותיהן. קשר חזק ובלתי אמצעי, ללא מלים כמעט,

שבזכותו כנראה שרדו את המסע. מחשבה נוספת שעלתה בראשי למקרא האודיסיאה הזו הוא מה תפקידי כישראלית, שמעולם לא עברה מסע כזה וקשיים כאלה, מה לעשות עבורן? והתשובה היא פשוטה וקשה בעת ובעונה אחת - להקשיב להן, להיות עבורן עדת שמיעה, כדי להבין טוב יותר מאין באו, מה עברו בחייהן, כיצד הן תופשות את מציאות חייהן בהווה, בדרום תל אביב, ומה צופן להן העתיד. אני חושבת שהיכולת שלהן לחצות גבולות חברתיים ותרבותיים – לנוע מהקהילה האריתראית אל החברה הישראלית ובחזרה – זו יכולת בעלת פוטנציאל רב.

ולבסוף תודות. תודה למנהל הקמפוס, ג'לאל טוחי, שתמיכתו ואמונתו בחוברת זו עזרה בהוצאתה לאור. תודה לרתם גנוסר על עזרתו בגיבוש המכנה המשותף והמסגרת. ואחרון חביב, ד"ר רועי גרינוולד מאוניברסיטת בן גוריון, תודה גדולה על הערות העריכה המועילות ועל ההקשבה.

אסנת וינקלר-רפופורט
תל אביב, יוני 2021